

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**VZTAH MUŽE A ŽENY A SOUČASNÝ
FEMINISMUS**

Autor práce: Michaela Ihnatoliová
Studijní obor: Regionální studium
Forma studia: kombinovaná
Vedoucí práce: prof. PhDr. Emanuel Pecka, CSc.
Katedra: Katedra společenských věd

2009

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna ke studijním účelům.

.....

Michaela Ihnatoliová

Děkuji vedoucímu bakalářské práce **prof. PhDr. Emanuelu Peckovi, CSc.**
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

Úvod	5
1. Feminismus	8
1.1. Pojem feminismus.....	8
1.2. Feminismus, patriarchát a mocenské uspořádání společnosti.....	9
1.3. Nahota feminizmu – extrémní názor muže	10
1.4. Rovnost šancí	11
2. Rodina	16
2.1. Závislost rodiny na státu	16
2.2. Autonomie rodiny ve vztahu k příbuzným	18
2.3. Zvyšování autonomie jedince v rodině	19
3. Individualizace společnosti	22
3.1. Soukromý život v individualizované společnosti	22
3.2. Individualizace a genderová (ne) rovnost	27
3.3. Rodina a rodičovství v individualizované společnosti.....	29
3.4. Společnost individuí.....	30
3.5. Rodina v individualizované společnosti	32
3.6. Postavení a role dítěte v individualizované společnosti	33
4. Fenomén singles	36
4.1. Singles a jejich vztahy	36
4.2. Genderové aspekty českého školství	39
4.2.1. Růst vzdělanosti žen.....	39
4.3. Situace na pracovním trhu	40
4.4. Globální muž a lokální žena?.....	40
4.5. Koordinace pracovního a soukromého života.....	42
4.5.1. Druhé dítě v rodině	43
4.5.2. Třicet a něco – kritický věk pro ženy.....	45
4.6. Dohromady nebo každý zvlášť	45
5. Genderové statistiky	49
Závěr	54
Seznam použité literatury	57
Abstrakt	59
Abstract	60

Úvod

Ke zpracování zvoleného tématu *Vztah muže a ženy a současný feminismus* mě motivovala jak náplň vlastní práce, kde jsem často nucena v rámci služeb klientům pomáhat řešit jejich svízelnou životní situaci, tak častá konfrontace s osudy žen, matek samoživitelek, které má ve svém okolí v dnešní době snad každý. Rozpad partnerství, hlavně rozvod, většinou jedince, a to muže i ženy, finančně značně poškodí. Rodič, kterému zůstanou po této velké životní změně v péči děti, musí čelit mnoha následkům a finanční dopad patří k těm nejzávažnějším. Nutno podotknout, že v České republice tato role ve velké většině případů připadne ženě, která musí zvládat samostatné hospodaření a spoléhat jen na vlastní příjem a schopnosti. Svízelnou finanční situaci řeší jedinci podle možností. Často může dojít k mnoha omezením, snižování současného životního standardu a ke spotřebě našetřených úspor, zvláště pokud je navíc nutné řešit bytovou situaci.

Dnešní mladá generace je až příliš často svědkem rozpadu partnerství, rozvodu vlastních rodičů, včetně jeho následků, a k instituci manželství, které představuje společné rozhodování a hospodaření, přistupuje značně skepticky. Tento postoj v kombinaci s velkou náročností na úroveň vzdělání a požadavky pracovního trhu nevytvářejí zrovna ideální podmínky pro tvorbu vztahů, zakládání rodin a plánování rodičovství. Pro mnoho jedinců je v dnešní společnosti plné nástrah a rizik jednodušší zůstat *single* a žít aspoň po určitou životní etapu bez partnera. Stejně tak pro nemálo žen i mužů, kteří již prošli rozpadem partnerství, nebo rozvodem a jsou nuceni začínat takřka „od nuly“, je později značný problém vstoupit do dalšího vztahu a budovat novou ekonomickou jednotku ve dvou. Problematika vztahu muže a ženy, kterou můžeme pozorovat v České republice i na celém světě, prochází vážnou krizí a má neblahý dopad na soukromý i společenský život populace.

První část bakalářské práce je věnována pojmu feminismus. Popisuje jeho vznik a vývoj, roli ženy ve společnosti, v rodině i na pracovním trhu. Feminismus od svého vzniku doznal mnoho změn, rozvinul se různými směry a s jeho projevy se můžeme dnes setkávat v běžném životě takřka denně. Přínosem moderního feminismu je stále větší množnost uplatnění žen ve společnosti a posílení jejich rovnoprávnosti s muži ve všech aspektech života. S moderní podobou tohoto hnutí se

můžeme setkávat i v jeho extrémních formách, které bojují proti muži, usilují často o nezávislost ženy i na úkor rodiny a dítěte.

Druhá část práce pojednává o rodině, základním stavebním prvku společnosti garantujícím sociální a kulturní soudržnost, tradičně zajišťujícím strukturu soukromého života jedinců, jako základní kámen sociálního řádu a společenské reprodukce. Instituce rodiny doznala za posledních sto let výrazných změn. V naší zemi se rodina v tradičním pojetí rozpadá zhruba od 70. let 20. století, kdy došlo k definitivnímu překonání společenského odsudku rozvodu. Dnešní generace už ani nezná některé vzorce chování z rodinného prostředí, neměla je totiž možnost odpozorovat z interakce a komunikace vlastních rodičů. Mladí lidé se hůře orientují v takzvaných tradičních hodnotách, nebyli vedeni k úctě vůči partnerovi, k důsledné a odpovědné výchově dítěte a ani k úctě k vlastním předkům. I když rodině stále zůstává úkol utvářet osobnost dítěte, dnes již velkou část socializace přebírá především škola. V postmoderní rodině se změnil model ženy v domácnosti a klasická dělba práce. Rodina je i nadále obecně ideální prostředek k individuálnímu štěstí a osobní realizaci, pro většinu lidí je stále ideálem život v páru, přičemž jde o to jak získat výhody manželství a zároveň se vyhnout jeho nevýhodám v oblasti budování identity.

Třetí část práce je věnována individualizaci a genderovým nerovnostem v naší společnosti. Aktivita žen na pracovním trhu, ústup významu instituce manželství a rozšíření nesezdaných soužití, rostoucí počet rozvodů a potažmo neúplných rodin, odkládání rodičovství a zvyšující se podíl lidí žijících bez partnera jsou nejviditelnějšími důsledky popsaných změn. Od každého individua se dnes očekává, že bude rozvíjet svou osobnost a budovat si svůj vlastní život. V prostředí protichůdných pravidel nastolených společností se často soužití mezi partnery stává problémem. Individualizace společnosti je nevratný proces, k jehož důsledkům patří narůstání odlišností mezi jedinci, prosazování jejich individuálních zájmů a nárůst prostoru pro svobodná rozhodnutí a volby.

Čtvrtá část práce popisuje fenomén singles a snaží se přiblížit problematiku života žen v souvislosti se vzdělaností, postavením na pracovním trhu, nutností skloubit profesní život se soukromým a dopad jejich voleb a rozhodování na celou současnou společnost. Ženy často odkládají plánování mateřství do pozdějšího věku,

upřednostňují vzdělání, budování kariéry a mají velkou potřebu vlastního materiálního zajištění. V mnoha případech ženy, které již porodily jedno dítě, váhají s rozhodnutím mít další děti a porodnost v České republice měla v posledních letech výrazně klesající tendenci. Toto chování je způsobeno jak tlakem pracovního trhu, tak nestabilitou současných partnerských vztahů.

Pátá část práce shrnuje základní aktuální gender informace z roku 2008. Jelikož problematika vztahu muže a ženy v souvislosti s rodinou a související ukazatele porodnosti, sňatkovosti, rozvodovosti a demografického chování jedinců, je velice rozsáhlá, nepřistoupila jsem k bližšímu popisu a hodnocení výše uvedených jednotlivých ukazatelů.

Hlavním pramenem informací, ze kterých je v práci čerpáno, jsou články ze Sociologického časopisu (Czech Sociological Review) autorů Anny Šťastné, Lucie Jarkovské a Kateřiny Liškové, Jany Chaloupkové a Marcela Tomáška. Dalším pramenem jsou sociologicky a gender zaměřené publikace autorů Jana Poněšického, Josefa Hausmanna a Karsten Hartmut, a konečně informace z internetových zdrojů Gender studies o. p. s., Gender sociologie a stránek Českého statistického úřadu.

1. Feminismus

Feminismus – slovo, s kterým se váže řada mýtů. Vlastní pojmenování feminizmu není v současné době úplně správné. Vhodnější je hovořit spíše o feminizmech v množném čísle. Jde totiž o velmi diverzifikovaný směr a požadavky jednotlivých proudů mohou také stát proti sobě. Jedním z nekřiklavějších příkladů jsou anarchofeminismus a liberální feminismus. Zatímco liberální feministé/-ky usilují o rovné zastoupení žen a mužů v politických a ekonomických institucích, anarchofeministé/-ky toto pojetí odmítají a požadují úplné odstranění veškerých společenských hierarchií – tedy nejen těch založených na genderu. Dá se říci, že společným znakem jednotlivých proudů je přesvědčení o nižším postavení žen ve společnosti oproti mužům. Představy jak tuto nerovnost odstranit se však v jednotlivých proudech rozcházejí. Neexistuje také konsensus o tom, jak chápat pojem rovnost.¹

1.1. Pojem feminismus

Pojem feminismus je ve společnosti běžně vysvětlován jako hnutí za emancipaci žen, ale v dnešní době se feminismus zabývá mnohem širším spektrem témat. Běžné chápání feminizmu jako „ženského hnutí“ nejvíce vystihuje podobu feminizmu první vlny, tzv. humanistického feminizmu. Toto období je charakteristické snahou o uznání schopnosti jednotlivých žen zaujmout postoj racionální morální osoby ve stejné míře jako u mužů s požadavkem, aby na ně sociální a politické instituce uplatňovaly stejná pravidla. Hlavními cíly této vlny bylo především dosáhnout práva na rovné vzdělávání žen a rovnost práv občanských a politických, které symbolizovalo hlasovací právo pro ženy.

V 60. letech 20. století se začala rozvíjet druhá vlna feminizmu, která se zaměřovala na různé podoby útlaku žen ve společnosti. Feminismus od svého vzniku dospěl od poměrně jednotného feministického hnutí až k současné diferencii feministického myšlení. Nejde o neživý a stagnující ideový proud, ale o směr, který

---

¹ *Gender studies o. p. s., feminismus.cz – O ženách, mužích, feminizmu a gender studies* [online]. 2003, poslední revize 3. 4. 2009 [cit. 25. ledna 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.feminismus.cz/historie.shtml>>.

se rozvíjí a vyvíjí různými směry, ať už v oblasti filosofické či v oblasti politické praxe.²

1.2. Feminismus, patriarchát a mocenské uspořádání společnosti

Mnohé feministky považují vývoj k mužství a ženství za kulturní, historicky podmíněný artefakt, danou společností diktovaný fenomén, jež má za cíl udržet nadvládu mužů. Jednou subtilní a jindy přísné sankce a odměny, všudypřítomnými médii nabízené obdivuhodné vzory určené k nápodobě, diktát módy a využívání a využívání touhy po lásce vedou k předjímání těchto preformovaných rolí, slibující šťastný život.

Ženy by jistě neměly nic proti tomu, kdyby jim tyto role seděly a cítily by se v nich dobře, kdyby se doplňovaly s komplementárními rolemi mužů na bázi rovnoprávnosti, vzájemné úcty a spravedlivé dělby práce. Jistě by akceptovaly i onen podíl biologické, tělesné a psychologické rozdílnosti, kdy muž se více věnuje tomu, kde je třeba více síly a důraznosti, a žena by se o to více starala o rodinu a domácnost. Ve skutečnosti je takováto rovnoprávnost spíše výjimkou. Ženy si stěžují, že je muži využívají, utlačují a nechťejí se své nadvlády a privilegií vzdát. V posledních desetiletích si však i muži stěžují na přehnané nároky žen a emoční tlak, pod jejichž tíhou selžou, rezignují, odcházejí a tak dále.

Proč však získávají větší moc muži – v naší civilizaci i většině ostatních kultur? A je tomu tak skutečně?

Labilní rovnováha vyžaduje neustálou práci ve vztahu, neustálé zabývání se tím, do jaké míry mám myslet na sebe, na své zájmy, ale i na druhého, do jaké míry se mohu přizpůsobit a kde bych již ztratil své já, jak sladit lásku a potřebu svobody. Tato námaha, neustálé obnovování vztahu i časté neúspěchy v něm, může vést ke snaze o zjednodušené řešení, totiž řízení se jen dle jednoho názoru – buď svého vlastního, či toho druhého.

Z poněkud jiného úhlu pohledu má napětí ve vztahu tendenci sklouznout do stabilnější polohy bez onoho napětí, podobně jako to popisuje teorie chaosu.

---

² *Gender studies o. p. s., feminismus.cz – O ženách, mužích, feminismus a gender studies* [online]. 2003, poslední revize 3. 4. 2009 [cit. 25. ledna 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.feminismus.cz/fulltext.shtml?x=183558>>.

Aplikováno na lidskou psychiku, převáží tu rezignace, tu touha po klidu, zvláště nebylo-li ono napětí neseno oboustrannou tolerancí, zvědavostí na jinakost druhého i radostí z mnohotvárnosti a vývoje vzájemného vztahu. Jakýmsi zlověstným předstupněm je přechod od původního milostně slastného a vzájemného obdivného napětí do zvyku a pohodlnosti, či do mocenského boje a hádek, ve kterých se má rozhodovat – a často se již v prvních partnerských konfliktech rozhodne – kdo bude mít v manželství hlavní slovo.

Ženy mají moc nad mužem, jehož Achillovou patou je sekundární, a tudíž labilní mužskost, kterou si musí neustále dokazovat. To se děje většinou soutěžením s muži – úspěšností ve sportu či v zaměstnání, atletickou postavou či inteligencí – ve skutečnosti je však touha po obdivu adresována ženám. Muž jim chce imponovat, či dokonce si svou autoritu vynutit, aby tím vyloučil možnost zpochybnění, či dokonce ztráty své mužnosti. Žena může uspokojení této základní potřeby muži poskytovat, či jej naopak frustrovat; a jak je známo z teorie učení, nejsilnější účinek má střídání uspokojení a frustrace.³

1.3. Nahota feminismu – extrémní názor muže

Moderní feminismus je ideologie s cílem získat moc pod pláštěm starosti o osud ženy. Je uměle vytvořená tou částí ženské populace, která – nenaleznuvši smysl života ve své ženskosti – se snaží strhnout ostatní ženy do své propasti neženskosti podsunutím uměle vytvořených problémů. Odstraněním těchto „problémů“ chtějí tyto spasitelky zachránit svět před záhubou, a tím se jejich „boj“ stává svatou věcí se všemi atributy netolerantnosti a nenávisti, které sebou nese každá svatá válka.

Myšlenka zavržení muže ale nemůže být prospěšná nikomu – ženám nejméně. Dnešní feministky ukradly slovu feminismus jeho původní smysl a vytváří tak falešné zadání, že jejich „boj“ je bojem za zájmy všech žen. Ukradly jej i feministkám klasickým, které svých cílů dosáhly již před sto lety a jejichž společenský přínos byl pozitivní. To se o ovšem nedá říci o dnešním anti-free market feminismu, zvaným též radikální, moderní, socialistický či militantní, který pod rouškou „rovnou šanci ženám“ staví na hlavu tržní mechanismy i ženskou přirozenost. Není divu, že moderní feministky s těmi klasickými nesouhlasí.

---

³ PONĚŠICKÝ, J. *Fenomén mužství a ženství – Psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*, 3. vyd. Praha: TRITON, 2008. 140 s. ISBN 978-80-7387-106-2.

Hlavní pohromou, kterou s sebou moderní feminismus přináší, je podněcování žen k rozvodu, nebo k samostatnému mateřství, k vyšachování otce z účasti na výchově dítěte a destrukce klasické rodiny. To má katastrofální následek v podobě statisíců dětí vyrůstajících bez vlivu otce. Tyto děti jsou vychovávány polovičatě, budou mít pravděpodobně v pozdějším věku potíže se sexuální orientací, neboť neměly dostatečnou možnost poznat oba rodičovské póly. Jednostrannou výchovou vstřebávají pouze ženskou hierarchii hodnot, a tím je jim zaděláváno na to, aby byly ve svém budoucím manželství či partnerství zrovna tak nešťastné a citově zmrzačené, jako jejich matky. Jejich děti a děti jejich dětí s vysokou pravděpodobností v životě nepoznají, co je to úplná rodina. Feminismus neskrývá, že je namířen proti tradiční rodině, s mrazením v zádech slyšíme parafrázi Marxova Manifestu: Vytýkáte nám, že vám chceme rozvrátit rodinu – a to také chceme!⁴

1.4. Rovnost šancí

Současná vlna feminismu se nese v duchu poměrné feminizace politiky. Avšak „formální feminismus“ tzv. „papírová“ rovnost příležitostí škodí víc, než viditelná nerovnost. Feminismus je neprávem často označován jako směr namířený proti mužům, v lepším případě jako problematika, která se týká pouze žen. V diskuzích o feminismu dochází k zásadnímu nedorozumění v tom smyslu, že muži nutnost rovnováhy a ženskou snahu jí docílit, chápou jako svou prohru, a tedy stejné uzurpátorství, jakého se po tisíciletí dopouštěli sami. Děsí se představou, že feministky údajně chtějí vtrhnout na „jejich“ historicky mužské výsostné území, tedy i do oborů lidské činnosti, než si muži dělají nároky i dnes, a nechtějí si nechat vzít definitivu zvýhodněného postavení. Odhlédneme-li od těch velkých katastrof a prohřešků, jakými je například mužské vedení válek a dalších masakrů, jimiž muži zavlekli svět do dnešní pasti, vytvořili svým výsadním vlivem např. i normy odměňování bez ohledu na náročnost profesí a automaticky tak tzv. „ženské práce“ ocejovali nižšími sazbami za hodnotu ženské práce, případně ženy na stejných pozicích podceňovali nižším osobním ohodnocením.

---

⁴ HAUSMANN, J. *Nahota feminizmu*. 1. vyd. Ústí nad Labem: RENECO, 2002. 5 s., ISBN 80-86563-01-4.

Muži chápou úsilí žen o rovná práva jako boj o moc. Tedy nikoli jako snahu o férovou spolupráci. Každému soudnému člověku je však jasné, že jediným funkčním, a tedy žádoucím modelem fungování čehokoliv - lidské chování nevyjímaje – je rovnováha. Přesto z ní muži mají panickou hrůzu. Proč asi?

Mystifikace, kterou záměrně vytvářejí mocní muži, tkví v tom, že chápou a rýsují jako jediný možný způsob uspořádání lidstva vertikálně, tedy skrze princip moci a vládnutí na jedné straně a systém podřízenosti na straně druhé, místo aby společenský systém chápali jako účinnou, horizontální spolupráci, tedy produktivní koordinaci sil, mechanismů a rozdělení rolí, kde vedle sebe pracují ženy a muži na základě vzájemné rovné dělby práv, povinností i výhod.

V praxi to například představuje, že na rodičovské zodpovědnosti včetně „mateřské dovolené“ budou participovat rovným dílem i muži, nebo musí být tato multidisciplinární práce v zájmu udržení druhu, a tudíž i coby absolutní priorita státu, placena stejně, jako kterákoliv jiná činnost a kompenzován tak handicap ztracené kariéry, potažmo možnost osobních příjmů. V českých zemích ženy odcházejí po povinném „rovném“ počtu odpracovaných let do důchodu s podstatně nižším příjmovým základem než muži, nehledě na to, že po celý svůj život neměly srovnatelné podmínky ani pro práci v zaměstnání, ani doma, přestože vesměs ženy pracovaly – v rámci „druhé“ domácí směny – dvakrát více hodin denně než muži. Přesto však přežívá mystifikace, že muž je živitelem rodiny, ačkoliv to už padesát let není pravda. V systému šéfovství a uplatňování moci muži spoléhají na zaběhnuté stereotypy myšlení – muž je silný vládnoucí nadsamec, žena je podřízená submisivní servismanka zajišťující jeho pohodlí a snaží se z nich těžit.

Jaké je tedy postavení žen na prahu třetího tisíciletí?? Stále ve společenském podpalubí. Ačkoliv v ženách po stovky let bublá vzpoura, přesto jakoby ženské postavení v porovnání s mužským bylo na mrtvém bodě, nebo se, alespoň u nás, vyvíjí neadekvátně pomalu. Na sto vědců, pět vědkyň, připuštěných samostatně vést badatelské týmy a nejen konat pomocný servis. Na sto šéfů, sto asistentek, od nichž není žádoucí samostatný úsudek. Na sto primářů, deset primářek. Na sto učitele, jeden muž ředitel. Na čtrnáct hejtmanů ani jedna hejtmanka. Na patnáct ministrů, jedna dvě ministryně a po staletí nula premiérek či prezidentek! Je to prostá matematika, kterou nikdo nezamluví žádnými vzletnými frázemi, že by muži vítali

vstup žen do funkcí a rozhodovacího procesu vůbec, ale že se ženy tímto směrem nehrnou a o politiku se nezajímají. To je další mystifikace a lež jako věž!

Ženy se zajímají o všechny věci nejméně tak, jako muži, ale své ambice, při onom množství dalších činností, spojených se zajišťováním rodinného zázemí současně s výdělečnou činností, jimiž mají ženy svázané ruce, již nemají možnost realizovat. Ve většině parlamentních politických stran tvoří takřka polovinu základny ženy, přesto se přes mužská stranická grémia a mužské vedení, které tu mužskou „basu“ drží, k funkcím neprotlačí. Muži, ač to otevřeně nikdy nepřiznají, ženskou konkurenci, zejména v politice, záměrně sabotují. Patrně z obav, že by se ukázalo, že si ženy dokáží s řadou věcí poradit daleko efektivněji, pragmatičtěji, racionálněji, a přitom nikoli na úkor vnesení citu a empatie do rozhodování.

Jak současné ženy posunuly vklad sufražetek? Máme skutečně rovné volební právo? Nikoli, pokud ve volbách v nabídce „mužostran“ volíme prakticky zase jen mužské vedení. Volební kandidátky politických stran jsou katastrofálním faktem – jsme na pětadesátém místě na světě až za Bangladéšem či Guineou – a ženská jména u nás zahlédneme, až na výjimky, na zadních nevolitelných místech, spíše jen dopočtu. Ženy nemají rovnou šanci se prosadit. Mají historický handicap zakotvený ve schématech zkostnatělého myšlení, manipulovaného mýty náboženství či totalitárních režimů.

Současné ženské hnutí, čím víc se zabývá bolestnými osudy žen, vyplývajícími z diskriminace prakticky ve všech stránkách života, průběžně prochází zmítáním vlnami skepse a vzletu, čím více či méně „zabedněnější“ jsou muži na politické špičce. Vzápětí s každým malým krůčkem dopředu – např. u nás prosazení zákona o domácím násilí až v roce 2006 – však vždy přijde nějaký, obvykle zákonný, excus, který zapůsobí jako studená sprcha. Jedna z posledních ran pod ženský pas přišla přímo z Hradu, když prezident, po sabotáži pravicovou ODS, těsně před volbami vetoval zákon o náhradním výživném. U nás je při 55% rozvodovosti 50% žen samoživitelek dětí, přičemž vydělávají o 20% méně a průměrné výživné činí pouze 1.570,- Kč, zatímco reálná spotřeba dítěte je měsíčně spočítána ČSÚ na 6.400,- Kč, takže ženy suplují deficit prostředků samy na úkor svých potřeb a dochází tak k feminizaci chudoby.

Dalším problémem, který devastuje situaci žen, jsou úsudky některých tzv. politologů s jejich nehorázně mužsky šovinistickými názory, kteří skrze jakýsi „patent“ odbornosti manipulují veřejným míněním a káží, že ženy patří tak maximálně do komunální politiky, ale ne tak už do vrcholné, kde s rozhoduje. Korunou všeho zlého v neprospěch všech pak tvoří sám volební zákon. Zatímco v jiných zemích je např. v Ústavě zakotven paritní zákon, nebo zákonné kvóty zastoupení žen na volitelných místech na kandidátkách i funkcích, u nás se to pánům v parlamentu, kde je 85% mužů, jeví jako problematické a nedůstojné. A tak se tím raději ani nezabývají. Jedním slovem, volební zákon je jedna velká nekalá soutěž.

Jaká je tedy v systému parlamentních demokracií možnost něco ovlivňovat jinak, než metodou „muži sobě“? Fakt, že zde neexistují regulérní politické strany, nýbrž „mužostrany“, které mají ve vedení samé muže, znamená, že tu není demokracie, nýbrž maskulinní demokracie. Jak může být demokracie všelidovým zájmem, když i přesto, že je člověk dvoupohlavním druhem, se muži chovají tak, aby v rozhodovacím, zákonodárném procesu zajistili zastoupení prakticky jen sobě? Spoléhajíc přitom na to, že průměrný volič do podrobností není zasvěcen a informován a nekroužkuje tedy preferenční pořadí, rozlišujíc jen mez pravolevého spektra. Průměrný volič si povětšinou neuvědomuje, že záleží-li mu na skutečné vyváženosti společnosti, musí poslat do politiky i poměrově stejné množství žen jako mužů, aby nedocházelo k diskriminaci názorů a potřeb. Právě toto je hlavním nedostatkem volebních zákonů obecně a slabým místem současných demokratických modelů. Ona nezastupitelnost pohlaví.

Zákonný formalismus, který produkují muži-zákonodárci, tak ženskému tématu, ženským zájmům, škodí. Resp. překrucováním výkladu zastupitelské demokracie docilují toho, že muži stále zastupují i ženský názor, což je z mnoha důvodů nepřijatelné. Ženy si budou muset svá skutečná, a nejen formální, rovná práva na existenci vybojovat samy. Avšak právem očekávají, že jim muži budou pomáhat. A to zejména tím, že se zřeknou poloviny svých pozic, neboť to byli muži, kdo rovnováhu porušil, resp. nikdy nedovolil nastolit, a naopak bránil rovnováze v uspořádání společnosti.

Inteligentní muži již dávno pochopili, že rovnováha a spolupráce není proti jejich zájmům, nýbrž je jediným spravedlivým a civilizovaným modelem uspořádání

společnosti. Ženy třetího tisíciletí umějí formulovat potřeby všech lidí, nejen své zájmy, jak to doposud dělají muži. Problémem je onen střet zájmů, který kdysi v situaci své partaje trefně glosovala předsedkyně Svazu sociálně demokratických žen, Jindřiška Maršová: „Je příliš mnoho slimáčků na málo kapustičky“. Nebo-li, muži se bojí konkurenceschopnosti žen nejen na politickém, ale i na pracovním trhu. Proto musí ženy do politiky, aby své zájmy mohly účinněji obhajovat početným zastoupením a nebázlivým radikalismem při hlasování, a to v zájmu celé společnosti.

Pokud čeští muži nepochopí, že ženy musí pustit mezi sebe na toto hřiště jako rovné suverénní hráče ve stávajících stranách, nutí jít ženy cestou ženských politických formací a ženských občanských fór po vzoru severských zemí. Jisté je, že fakt, že „ženy jsou těhotné revolucí ve vztazích“, již ale muži nezastaví, protože současné ženy stojí na prahu „třetí doby porodní“ své sebevědomé účasti na všech dějích společnosti. Proto hlavní posláním i rysem současné vlny feminismu je vytváření tlaku na společnost v tom smyslu, aby zastoupení žen v politice a v rozhodovacích procesech obecně bylo rovné, tedy početně pokud možno stejné.⁵

---

⁵ *Rovnost šancí*, [online]. 2008, poslední revize 3. 4. 2009 [cit. 25. ledna 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.rovnost-sanci.cz/article.php?ID=68>>.

2. Rodina

Rodina (podle sociologické definice) představuje skupinu osob přímo spjatých pokrevními svazky, manželstvím nebo adopcí, jejíž dospělí členové jsou odpovědni za výchovu dětí. Ačkoliv právní řád České republiky neobsahuje explicitně vyjádřenou definici rodiny, za rodinu pokládá především rodinu založenou manželstvím.

V moderním světě se role rodiny uvolňuje právě v souvislosti s majetkoprávními vztahy. Žena během 20. století získala značnou samostatnost osobní, finanční a společenskou, dokonce nepovažuje za nutné udržovat vztah s mužem kvůli společné výchově dětí. V naší zemi se rodina v tradičním pojetí rozpadá zhruba od 70. let 20. století, kdy došlo k definitivnímu překonání společenského odsudku rozvodu. Důsledkem je generace již dnešních čtyřicátníků a padesátníků, kteří z rodinného prostředí neznají některé vzorce chování, protože je nemohli odpozorovat z interakce a komunikace vlastních rodičů. Nedokážou řešit vlastní problémy, nebyli vedeni k úctě vůči partnerovi, k důsledné a odpovědné výchově dítěte a ani k úctě k vlastním předkům. Nemohou tudíž nic z toho předat dál a jejich potomci se rozvádějí také.

V současné době vyrůstá třetí generace, která se hůře orientuje v takzvaných tradičních hodnotách, ale možná právě proto je vědomě hledá. Mnoho odborníků i laiků pochybuje o schopnosti dalšího setrvání „tradiční“ rodiny, ale zkušenosti ukazují, že pokud není brána hmotná stránka existence jako prvořadá, potom se stává důležitou péče o děti a jejich výchova v tradičním smyslu.⁶

2.1. Závislost rodiny na státu

Rodině zůstává úkol utvářet osobnost dítěte a stabilizovat ji u dospělých. Definuje se především emoční podporou, jakou poskytuje svým členům. Jinak socializace v rodině stále ubývá – přebírá ji především škola, přestože v ranném dětství je tato socializace v rodině nezastupitelná a obvykle tam probíhá.

Philippe Aries tuto skutečnost vidí jako pozitivní, protože rozšíření školní docházky a vzdělání vedlo k vytvoření nového postavení dítěte a vztahu k němu a

---

⁶ Seznam encyklopedie [online]. 2009, poslední revize 3. 4. 2009 [cit. 17.ledna 2009]. Dostupné na WWW: <<http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/192405-rodina>>.

novém pojetí rodiny vůbec. V této rodině dítě díky škole zaujímá významnější místo než v jiných typech rodiny. Aries také zpracoval několik údajů z let 1855 – 1939 a rozlišuje dva typy rodin:

- typ plodivý, rozmnožující se – tam je osoba dítěte zanedbávaná, rodině záleží především na majetku a pracovní síle.
- malthuziánský typ, naklonění kontrole porodnosti – bohatství domácnosti spočívá hlavně v dětech a jejich budoucnosti.

Změna paradigmatu dítěte v rodině měla i další příčiny. Jednou z nich byl první výskyt intimnějšího života a růst hodnoty domova, což přineslo zkrácení pracovní doby. Zlepšilo se také rodinné klima. Snižoval se počet dětí a rostl jejich počet v souvislosti se školní docházkou. Přechod od „staré“ rodiny k „moderní“ se odehrává prostřednictvím změny vztahu k dítěti. Díky škole se prodlužuje dětství až na dobu školní docházky a zároveň se vytváří jeho nové pojetí – s důrazem na nevinnost a slabost dětí, kterou je potřeba chránit a zároveň dítě proti slabosti vyzbrojit.

Škola dítě od rodiny prostorově vzdálila, ale zároveň umožnila afektivní sbližování. Soustředění na osoby v rodině a na citové vztahy se začala definovat zúžená (nukleární) rodina, do určité míry oddělená od příbuzných a služebnictva. Ta se začala více soustředit na dítě – změnil se jeho status, dítě se stalo králem. Začínají se stírat rozdíly mezi dětmi, podle pořadí narození. Nejstarší začíná přicházet o svá privilegia. Objevuje se význam výchovné péče o děti.

Funkcí rodiny vždy bylo přispívat k biologické a sociální reprodukci společnosti, udržet a co možná nejvíc zlepšit své postavení v sociálním prostoru. Dříve se postavení rodiny vázalo na majetek a dědictví, dnes je to především vzdělání – školní kapitál. Hodnota rodiny je vnímána podle výše školního a kulturního kapitálu, který vlastní všichni členové rodiny. Tato změna proběhla v krátké době, v přechodu jedné generace na druhou. Rodině už nepřísluší jmenovat dědice, ale připravit děti pro dobrý úspěch ve škole.

Vztahy mezi rodiči a dětmi se svým způsobem vyčistily. Už není privilegovaný pouze prvorozený a rodiče nejsou ti, kdo rozdělují majetek. Důležité je vztahové zázemí, které svým dětem připraví a výchovné strategie – volba školy,

reakce na prospěch dítěte. Je dobré si uvědomit, že škola vyžaduje velké investice i pro rodiny s nejlepším školním kapitálem. Školní kapitál se v životě a sňatečních strategiích kombinuje i s jinými zdroji bohatství – s krásou a sociálním původem. Školní věno žen musí být spojeno s výchozím školním kapitálem, tj. s hodnotou otce a vlastní krásou. Školní kapitál je však potřeba také směnit na trhu práce.

Od konce 19. století stát více zasahuje do rodiny a omezuje tak práva otce. Snaží se o ochranu dětí, pomáhá snížit závislost rodiny na příbuzných, ženy na muži a dítěte na rodičích. Stát zajišťuje osobní svobodu člověka, vzniká množství nových zákonů a možností. Např. zákon o antikoncepci, interrupci, rozvodu, o rodičovských právech, systém sociálního zabezpečení, důchody, podpora spoření, příspěvky svobodným matkám, časné zařazení dětí do školek a škol umožňuje emancipaci matek.

To všechno podporuje individualistickou logiku. Systém sociálního zabezpečení oslabuje legitimitu manželství tím, že stejně jako manžele – rodiče zabezpečuje i svobodného rodiče, či nesezdaná soužití, která ale občanské právo nepreferuje. Ideálem postmoderní rodiny je zvyšování autonomie jejích členů spolu s dobrými vzájemnými citovými vztahy. Díky tomuto zaměření rodiny se manželství destabilizuje, protože často dochází ke střetu individuálních zájmů manželů. Zároveň ale platí, že díky zvýšení individuálních možností rodina jako sociální struktura funguje hlavně díky naší snaze utvářet ji jako vztahovou strukturu, jinak by začala ztrácet na významu a na smyslu své existence.

Stávající morální normy vystřídala psychologizace především dvou oblastí: sexuality a dětství. Tvzení psychoanalytiků, že všechny, nebo většina dětí z rozvedených rodin je handicapovaná, lze zpochybnit hned dvěma postřehy. Za první – větší výskyt dětí z rozvedených rodin v lékařských a psychologických poradnách nedokazuje, že jsou tam díky rozvodu svých rodičů, ale spíše to poukazuje na existenci odlišného řešení problémů mimo rodinu. Za druhé – pokud v rozvedených rodinách je více problémových dětí, je pravděpodobné, že tato rodina trpěla více problémy, než rodina, kde rozvod není nutný.

2.2. Autonomie rodiny ve vztahu k příbuzným

Nově vzniklá manželství jsou nebo se snaží být na příbuzných nezávislá, ale přesto udržují dobré vztahy. To stejné můžeme říci o starých lidech, kteří si přejí být

nezávislí na svých dětech. Z příbuzenských vztahů se vytratila především ekonomická závislost i větší solidarita, ale vztahy se udržují především na úrovni citových vazeb. Pokud je potřeba nějaké pomoci mezi příbuznými, obvykle má za cíl pomoci těm potřebným, postavit se na vlastní nohy a vede k větší nezávislosti na druhých. Také je pro obě strany důležitá jistota, že za pomoc nejsou povinni oplácet láskou a citem. Je nutné, aby afektivita mohla zůstat ve sféře nezištnosti. Proto se různé služby mezi příbuznými poskytují recipročně nebo přímou odměnou.

Po roce 1925 došlo k nuklearizaci rodin – uzavření se do domácnosti. Pomohlo k tomu stěhování se za prací a lepšími životními podmínkami. Manželka je více doma vzhledem ke snížení počtu návštěv s matkou popř. se sestrami. Manžel zase musí více šetřit a tak z práce místo do hospody jde rovnou domů. Děti slouží jako zdůvodnění takového odříkání. Mezi sousedy nevznikají přátelství, jedná se spíše o soutěžení. Tak to vypadá v nižších vrstvách dodnes. I díky tomuto trendu mezi dělníky se rodina zkompromitovala v očích vyšší vrstvy, která má snahu se výrazně odlišit. Většina si přeje mít doma dobré vztahy, ale navenek se muži i ženy snaží prezentovat svou nezávislost a soběstačnost i vlastní zájmy.

Uzavření rodin do sebe se mohlo projevit až když si manželé sebe navzájem vybrali. Přesto se zachoval podobný počet sňatků ze stejné společenské skupiny, i když do volby partnera rodiče už nezasahují. Lidé totiž sami sledují hlavně společenskou a kulturní hodnotu svých partnerů, která k nim promlouvá skrze způsob oblečení, vyjadřování a vystupování. Zároveň děti rodiče ovlivňují tím v jakém sociálním prostoru se s nimi od dětství pohybují. Na takové prostředí jsou pak děti zvyklé, mají zde nejvíce kontaktů a tím i větší šanci potkat případné partnery.

2.3. Zvyšování autonomie jedince v rodině

Od 60. let dochází v rodině k následujícím trendům:

- snížení počtu sňatků a vyšší počet nesezdaných soužití
- nárůst počtu rozchodů a rozvodů
- nárůst neúplných rodin s jedním rodičem a rodin nově založených nebo obnovených
- snížení počtu porodů
- nárůst mimomanželských porodů

To všechno působí velký tlak na osobní autonomii. O rozchodu dnes rozhodují sami aktéři. Techniky regulace porodnosti tu jsou právě kvůli udržení individuální autonomie, i když touhu po dětech nesnižuje a ani manželství není atraktivní v případě, kdy je chápáno jako uzavření se do předem určených rolí. Proto někdo může odmítat manželství jako instituci vůbec, jiní zase jen kritizují dělbu práce mezi pohlavími.

V postmoderní rodině se od 60. let pod tlakem feminismu změnil model ženy v domácnosti a klasická dělba práce. Snížila se stabilita manželství, často má pro dnešního člověka opodstatnění teprve, když lidé chtějí dítě. Ztrácí se zaměření na vztahy typické do konce 60. let. Šťastná rodina už dnes není ideál, důležité je, aby byl každý šťastný sám za sebe. Přesto rodina nezmizela. Je nadále obecně ideální prostředek k individuálnímu štěstí a osobní realizaci. Pro většinu lidí, je stále ideálem život v páru, ale jde o to jak získat výhody manželství a zároveň se vyhnout jeho nevýhodám v oblasti budování identity.

Rozhodující je vzájemná podpora, kterou každý z partnerů z manželství čerpá pro vybudování své osobní identity. Rodina má jednu prioritu, a to každému pomoci, aby se rozvinul v autonomní osobnost. Je to kolísání mezi potřebou vzájemné závislosti a popřením této potřeby. Sociálně slabší se však raději uzavírají do rodin, kde nemusí čelit tolika vnějším výkonnostním tlakům a drží se historicky osvědčených způsobů, jako je dělba práce a vzájemná komunikace. Lépe kulturně vybavené páry se zřejmě od ostatních tolik neliší, ale snaží se o to odlišnosti, co nejvíce prezentovat na veřejnosti.

Důsledkem rostoucí autonomie manželů je křehkost jejich svazku. Trvání partnerství má hodnotu jen tehdy, pokud jeden druhého uspokojují tak, jak vzájemně očekávali a pokud svazek pomáhá k rozvoji osobní identity obou. Nestabilita, tedy rozvod, však postihuje více ženy než muže, většinu jich ochuzuje. Pokud si chtějí udržet určitý životní standard, spolu s dětmi se stávají závislé ne na konkrétním muži, ale na manželství jako takovém. Křehkost manželství se odráží v křehkosti vazeb mezi otcem a dětmi.

Otázkou zůstává, zda postmoderní formu rodiny považovat za konečnou, díky vzrůstajícímu egoismu, nebo zda dělá člověka citlivějším pro mezilidské vztahy. Snad to znamená, že lidé dávají přednost dobrým vztahům před formálními

institucemi. Otázkou je, jestli jsou lidé ochotní pro dobré vztahy něco udělat a pracovat na nich, nebo čekají až jim samy spadnou do klína.⁷

---

⁷ *Sociologie současné rodiny*, [online]. 2009, poslední revize 3. 4. 2009 [cit. 17. února 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.odmaturuj.cz/sociologie/sociologie-soucasne-rodiny-francois-de-singly/>>.

3. Individualizace společnosti

Soudobé modernizované a individualizované společnosti se vesměs potýkají s otázkou sociální soudržnosti – v době, kdy je stále větší důraz kladen na individuum a kdy tradiční formy sociálního života zakládají sociální kohezi mizí či prodělávají zásadní změny. Jednou ze základních institucí garantující sociální a kulturní soudržnost je rodina, která tradičně zajišťovala strukturaci soukromého života jednotlivců a byla základním kamenem sociálního řádu a společenské reprodukce.

Právě tato instituce prodělává v posledních padesáti letech v České republice natolik zásadní transformaci, že se objevuje otázka, zda lze ještě o rodině v tradičním smyslu ještě hovořit. Aktivita žen na pracovním trhu, ústup významu instituce manželství a rozšíření nesezdaných soužití, rostoucí počet rozvodů a potažmo neúplných rodin, odkládání rodičovství a zvyšující se podíl lidí žijících bez partnera jsou neviditelnější důsledky těchto změn.⁸

3.1. Soukromý život v individualizované společnosti

V minulosti byla tradiční jednotkou, která zajišťovala integraci a reprodukci společnosti, rodina. Právě tato instituce, ale v průběhu individualizace doznala natolik zásadních změn, že se již více než sto let hovoří o její krizi a rozpadu. Pokud rodina již nezajišťuje úlohu „základu společnosti“, nastupují jiné vztahy a instituce na její místo? Jakými způsoby organizují lidé svůj soukromý život, pokud ne v rámci rodiny?

Nejprve je třeba si uvědomit, že model rodiny, který v současné době mnozí laici i někteří odborníci oplakávají a diskutují a jeho krizi a který se v obecném diskurzu jeví jako „přirozený“, tedy nukleární rodina složená z obou biologických rodičů a jejich dětí, v níž muž je v první řadě „živitelem“ a žena pečuje o děti a domácnost, je ve skutečnosti model existující ne příliš dlouhou dobu a je charakteristický zejména pro 19. století.

---

⁸ DUDOVÁ, R., VOHLÍDALOVÁ, M. *Rodina a rodičovství v individualizované společnosti* [online]. 2009, poslední revize 3. 4. 2009 [cit. 27. února 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.genderonline.cz/view.php?cisloclanku=2005112901>>.

Emil Durkheim ukázal, že právě tento typ rodinného uspořádání je jedním z výsledků postupující individualizace. Nazývá jej „manželská rodina“, přičemž tento termín odpovídá dnešnímu označení „nukleární rodina“. Jejími dvěma základními charakteristikami podle Durkheima jsou „privatizace“ neboli stažení do soukromí a akcentování vztahů uvnitř rodiny a její „socializace“, tedy zvyšující se míra státního intervenování do rodiny. Soudržnost rodiny je dána individuálními a osobními vztahy mezi jednotlivými členy rodiny, nikoli společným majetkem a ekonomickými vztahy závislosti, jak tomu bylo dříve. Durkheim si již koncem 19. století uvědomuje, že rozvoj urbanizace a komunikací zbavuje jedince omezení, tlaků a pravidel nejbližšího prostředí, které se v souvislosti s tím zužuje jen na nejbližší členy rodiny. Zároveň s tím roste rodinný individualismus: osobnost členů rodiny se vymaňuje z kruhu rodiny a rozvíjí a upevňuje se jejich vzájemná odlišnost a individuální zájmy.

Rodina v současné době naplňuje jiné funkce než v minulosti. Zatímco dnes je v první řadě místem konstrukce a ověřování osobní identity na základě blízkých citových vztahů mezi jednotlivými členy, ve své tradiční fázi trvající až do 19. století byla její hlavní funkcí transmise ekonomických statků a zájmy rodiny byly tak nadřazeny zájmům jejích jednotlivých členů.

K zásadním změnám došlo v první polovině 20. století, kdy vzniká požadavek lásky mezi manželi. Rodina nabývá formu nukleární rodiny, v níž je manželství založené na vzájemné lásce a kde panuje silná dělba rolí a práce mezi mužem a ženou. Šťastná rodina jako celek garantuje štěstí každého ze svých členů. Výsledkem této fáze je mimo jiné babyboom, kde kterému v západních zemích došlo v 50. letech – lidé vstupují do manželství mladí a mají děti z lásky. Od 60. let je logika lásky v rodině ještě více posílena. Manželé by spolu měli zůstat, jen pokud se milují. Hlavní povinností rodičů je věnovat dětem lásku a pozornost. Pozice muže a ženy se zrovnoprávňují se vstupem žen do zaměstnání. Cílem již není rodina jako taková, ale jednotlivá individua, která ji tvoří, což vede k mnohým legislativním a praktickým změnám. Například právní usnadnění a množství rozvodů či zrušení institutu „otcovské autority“.

Cílem tohoto typu rodiny je umožnit individualizaci všem svým členům, a proto je tolik nestabilní. Současná rodina již není ekonomickou jednotkou, ale je založena na sdílení emocí. Je svazkem mezi dvěma svobodnými individui, která se dohadují na konkrétní podobě rodiny a vztahu. Chybí předem daný vzor či model

určující, co je to rodina, mateřství, otcovství, jaké role má kdo zastávat. A právě fakt, že manželství záleží pouze na emocích a na dohodě mezi partnery, ho činí natolik zranitelným, nestabilní a zrušitelným.

K hlavním důsledkům těchto změn patří snížení porodnosti - odkládání porodů do pozdějšího věku a omezení jejich četnosti, vznik či rozšíření alternativních forem rodinného života – nesezdaná soužití, singles, dobrovolná bezdětnost, děti narozené mimo manželství, rozvody a znovusložené rodiny. Přestože se nestabilita manželského života stává terčem mnoha i dobře míněných kritik, je pravděpodobně nezbytnou daní za svobodu, které by dnes byl málokdo ochoten se osobně zříct. Partnerský pár dnes znamená dvě osoby, které jsou spolu, jelikož se tak samy rozhodly a že jim to poskytuje uspokojení. Podle F. Singlyho představuje láska v současných společnostech hlavní vzor sociální vazby. Musí být založená na svobodné volbě partnera, a právě touto svobodou je dána křehkost této vazby.

Nejdále při popisování této svobody, na které jsou založené současné intimní vztahy, zašel Anthony Giddens ve svém konceptu „čistého vztahu“. Čistý vztah je partnerský vztah založený na svobodě jednotlivce, je to prostor pro vytváření a rozvoj sama sebe, pro autonomii a reflexivitu. Je to vztah bez závislosti a bez závazku za nímž nestojí žádná instituce, který trvá, jen pokud si to oba jednotlivci přejí a jen dokud jim vztah více přináší, než o kolik je připravuje. Oba partneři v každém momentě nevědomě provádějí bilanci vztahu a jakmile je přestane uspokojovat, je ukončen.

Prvním krokem ke vzniku tohoto typu vztahu bylo objevení romantické lásky. Romantická láska má podle Giddense charakter „hledání“ – hledání potvrzení své osobní identity skrze objevování druhého, sebetázání se a sebezkoumání. Vztahy založené na romantické lásce ale předpokládají, alespoň v ideální rovině, trvání „dokud nás smrt nerozdělí“. Dnes si ale i dívky a ženy, hledající romantickou lásku, uvědomují, že romance pravděpodobně nemůže trvat věčně. Spíše než o manželství dnes lidé hovoří o „vztazích“, spíše než o nalezení „té pravé osoby“, se jedná o hledání toho pravého vztahu. V této souvislosti Giddens zavádí pojem „pure realisation“ – vztah, do kterého individuum vstupuje jen pro samotné vnitřní kvality tohoto vztahu, a setrvává v něm jen proto, že dochází uspokojení z toho, co mu vztah s druhou osobou dává, a zůstává jen tak dlouho, dokud je toto uspokojení dostatečné.

V „čistém vztahu“ panuje „konfluentní láska“, tj. aktivní cit znamenající otevření se tomu druhému, aniž bychom se s ním identifikovali tak jako v „romantické lásce“.

Nedílnou součástí konfluentní lásky je erotické a sexuální vzájemné uspokojení, které se stává klíčovým elementem vztahu a na něm závisí, zda vztah bude pokračovat či nikoliv. „Plastická“ sexualita, tj. sexualita, které již není spojena s reprodukcí, je oblastí, v níž dochází k intenzivnímu poznávání a objevování sama sebe v intimitě s druhým člověkem. Konfluentní láska navíc není nutně monogamní ve smyslu sexuální exkluzivity. Čistý vztah trvá jednoduše tak dlouho, dokud oba partneři dosahují v tomto vztahu uspokojení, a věrnost je jeho součástí jen pokud, pokud to oba partneři vyžadují a pokládají za důležité. Podle Giddense moderní individuum nemůže být ve vytváření své identity a v hledání ontologické jistoty závislé na jiném individuu. Druhý mu jen pomáhá realizovat reflexivní projekt sebe sama (reflexive project of the self), tím, že s ním udržuje neustálý internalizovaný dialog, který vytváří koherenci vlastního biografického příběhu.

F. de Singly ale zpochybňuje toto nazírání současných partnerských vztahů jako absolutně osvobozených od vnějších závazků. Intimní vztah, jakkoli se stává dějištěm střetu dvou svobodných vůlí a dvou individuálních zájmů, stále plní pro své aktéry funkci poskytování ontologické jistoty a bezpečí založené na důvěře mezi partnery. Tato důvěra se podobá důvěře dítěte k matce: v určitém okamžiku dítě pochopí, že přestože tu matka momentálně není, neznamená to, že zmizela navždy, ale že se vrátí. V dnešní podobě partnerského vztahu je tato důvěra narušena: jak věřit, že se partner vrátí, když se od samého počátku vztahu jaksi připouští až předpokládá jeho konec a když vztah není podložen žádnými externími kritérii, jako je povinnost, příbuzenství či tradice?

Singly nabízí jiný model, který nazývá „život ve dvou v napětí“. Ačkoliv rozchod je v každém okamžiku možný, individua se snaží přesto o konstrukci takového vztahu, ve kterém je možné zachovat určitý stupeň důvěry a jistoty. Nutnou podmínkou je to, aby byl partner jedinečný a upřednostňovaný před ostatními. Ve většině vztahů je prostředkem, jak dát tuto privilegovanost najevo, sexuální věrnost. Sex je vnímán jako hlavní kompozanta lásky a sexuální a citová exkluzivita je garancí stability vztahu. „Otevřené“ vztahy oproti tomu vyžadují mnohem větší stupeň explicitního vzájemného ujišťování se o smysluplnosti a jedinečnosti daného vztahu.

Každý vztah, chce-li být úspěšný, by měl obsahovat jistotu, že s tím druhým můžu počítat, ať se stane cokoliv. To si ale protirečí s koncepcí čistého vztahu a se zachováním absolutní individuální svobody. Ve skutečnosti se podle Singlyho „každý musí naučit kombinovat tu správnou dávku nezávislosti (která může znamenat i otevřenost vztahu) a uznání ostatních potřeb, zejména stability a bezpečnosti“.

K zajištění této relativní bezpečnosti muži a ženy využívají tři prostředky. Tím prvním je veřejné uznání vztahu – ať už formou sňatku nebo vzájemného představení rodičům a přátelům. Takto se vztah stává součástí statusu individua. Tím druhým je vzájemná konverzace, během níž dochází k vytváření a validizování společného světa a definice reality. Třetím prostředkem je vytvoření společných zvyků. Postupná rutinizace společného života skýtá jistotu, že vše je na svém místě, a osvobozuje od neustálého kladení si otázek o smyslu. Tyto tři prostředky se staví proti současným odstředivým silám individualizace a pomáhají řešit paradox mezi třemi požadavky pozdně moderního života: požadavky autenticity a svobody individua v páru, požadavku bezpečí před existenciální úzkostí a požadavku objevování sama sebe prostřednictvím pohledu někoho blízkého.

Výše popsané tendence ukazují, že lásce a blízkým citovým vztahům je v současné době přikládána stále větší důležitost, zároveň jsou ale stále náročnější a nestabilnější. S postupující individualizací, s tím, jak jsou muži a ženy vyvázáni ze svých tradičních vazeb, víry a sociálních vztahů, jsou lidé stále více hnáni k tomu, aby hledali uspokojení v podobě těsných partnerských vztahů jako v protiváze každodenních neosobních a formalizovaných vztahů. „Potřeba sdílet vnitřní pocity není vrozena, nýbrž roste s tím, jak se stáváme individualizovanějšími“ Stále více se upínáme k těm co milujeme a skrze ně dáváme našemu životu smysl a utváříme si svou vlastní identitu. Zároveň však proces individualizace vede ke stále častějšímu selhávání těchto vztahů. K častému selhávání vztahů přispívají právě i standardy společného života, které jsou dnes mnohem vyšší, než byly kdy dříve. Lidé hledají v partnerských vztazích štěstí a naplnění a v případě zklamání vztah opouštějí.

Změny v charakteru osobního života a stabilitě partnerských a rodinných vztahů nejsou dány pouze zevnitř, ale jsou v první řadě důsledkem vnějších podmínek prostředí, ve které existují. Podle U. Becka je dosažení úplné svobody a individualizace v naší současné společnosti nerealistické. Upozorňují na to, že ačkoliv jsou individua vyvázána z tradiční rodiny, na místo starých pravidel

nastupuje imperativ trhu práce. Jedinec si tedy může budovat svou vlastní biografii, ale jen okolo i v závislosti na trhu práce. Tak jako v každém jiném systému, tak i v tomto případě jde o kombinaci svobody volby a nezbytné internalizace daných norem, v tomto případě požadavků trhu práce. Požadavky trhu práce však zásadním způsobem kolidují se zájmy rodiny, což má své nesporné dopady na nejméně intimnější soukromí lidí – na rodinu a vztahy mezi partnery.

Ideálním zaměstnancem pro pracovní trh je totiž absolutně mobilní a flexibilní jedinec, soutěživý a ambiciózní, ignorující veškeré své závazky v soukromé sféře. Nová éra, kterou charakterizuje rozpad tradiční nukleární rodiny založené na genderových nerovnostech a kolize zájmů mezi láskou, rodinou a potřebou osobní svobody. Je na místě se však ptát, co je pravou příčinou rozpadu rodin a problémů v partnerském soužití? Proč se v poslední době v našem světě objevují tak vysoké hodnoty rozvodovosti, zvyšuje se počet neformálních manželství a stále větší část lidí žije sama a to jak klasičtí „singles“ nebo jako osamělí rodiče – zpravidla matky s dětmi? Jako příčinu nelze v žádném případě považovat osobní selhání jedinců, jejich egoismus či obavu ze závazků. Problém tkví v systému naší industriální společnosti.⁹

3.2. Individualizace a genderová (ne) rovnost

Zatímco tradiční rodina neumožňovala autonomii nikoho ze svých členů, moderní rodina otevřela autonomní prostor exkluzivně pro muže. Až do 60. let se tak individualizace společnosti týkala v zásadě pouze mužské části populace. Vazba citové závislosti na rodině znamenala pro ženy i závislost sociální a ekonomickou a ženy byly nuceny realizovat se pouze prostřednictvím svého manžela a svých dětí. Situace se stala komplikovanou tím, že v současnosti se individualizační proces týká nejen mužské, ale i ženské části populace: ženy od 60. let 20. století také usilují o možnost realizovat se přímo a budovat si svou vlastní autonomii. To je jim umožněno zejména účastí na pracovním trhu.

Požadavky pracovního trhu a požadavky partnerského života jsou ale protichůdné: pracovní trh vyžaduje ničím nevázané individuuum, které organizuje

---

⁹ DUDOVÁ, R., VOHLÍDALOVÁ, M. *Souvislosti proměn pracovního trhu a forem soukromého, rodinného a partnerského života v české společnosti – teoretická studie. Sociologický ústav Akademie věd České republiky*, 2005, č. grantu 1J034/05-DP2.

svou životní biografii podle požadavků zaměstnavatele a ne podle svých soukromých závazků. Zatímco tradiční rodinný model předpokládá soužití dvou jedinců, z nichž jeden (zpravidla muž) podřizuje svůj život pracovnímu trhu a ten druhý (zpravidla žena) požadavkům rodiny a domácnosti, v současné době usilují obě pohlaví o uplatnění na pracovním trhu.

Od žen se ale dále částečně vyžaduje, že svou profesionální dráhu podřídí rodinným a partnerským zájmům, jelikož jakmile oba partneři kladou své vlastní profesní zájmy na první místo, uspokojivý partnerský a rodinný život je za stávajících podmínek pracovního trhu jen obtížně možný. Nerovnost mužů a žen je podle Becka vtělena přímo ve fungování industriální společnosti. Podmínkou námezdní práce, na níž je industriální společnost založena, je existence rodiny, kde mají jednotlivá pohlaví rozděleny role, potažmo práci. Námezdní pracovník totiž nutně předpokládá existenci někoho, kdo pečuje o jeho domácnost a o děti. Muž tak pracuje ve „veřejném“ sektoru za peníze a žena v „soukromém“ sektoru zadarmo. Tato pozice žen pak jednoznačně implikuje jejich podřízené postavení.

V dnešní době tak dochází k míšení dvou modelů. Na jedné straně žijeme ve světě industriálním, který předpokládá, že jeden z partnerů je ekonomicky závislý a pracuje bezplatně v domácnosti, na druhé straně však trh práce pobízí všechny k tomu, aby byli soutěživí a individualističtí. Požadavky trhu práce a rodiny se tak nevyhnutelně střetávají. Problémy z toho plynoucí pak nemohou být vyřešeny, dokud bude společnost rozdělena na dva protichůdné modely životních vzorců a očekávání trhu práce. Podle Becka se na klasickém „industriálním“ rozdělení genderových rolí muž-živitel, žena-pečovatelka a hospodyně za posledních 20 let téměř nic nezměnilo.

Muži sice navenek uznávají rovnoprávnost žen, ovšem zůstávají přesvědčeni, že rovnost pohlaví je neslučitelná s dosavadním modelem rozdělení práce. Nechtějí akceptovat, že pro ně bude zrovnoprávnění žen znamenat případnou rezignaci na pracovní kariéru, více soutěživosti a rozhodně více práce v domácnosti. Ženám tato situace ale stále častěji nevyhovuje, přičemž muži většinou nejsou v praxi schopni změnit své rodinné a partnerské chování, a to vede k destabilizaci partnerského vztahu. Partnerské problémy jsou pak vnímány jako soukromé selhání, ale ve skutečnosti jsou výsledkem strukturální inkongruity. Je však nutné dodat, že ani muži nejsou ti, kdo na tomto systému jednoznačně vydělávají. Muži se zpravidla musí plně

podrobit požadavkům zaměstnavatele, protože jejich prioritou je uživit rodinu. Mužská kultura je tak zároveň utlačovaná i utlačující.

Od každého individua se dnes očekává, že bude rozvíjet svou osobnost a budovat si svůj vlastní život – byť i pod diktátem trhu práce. V prostředí protichůdných pravidel nastolených společnostmi se tak soužití mezi partnery stává často problémem. V důsledku způsobu organizace zaměstnání a podmínek na trhu práce jsou muži a ženy odděleny do dvou různých světů a zastávají odlišné zájmy a pohledy na věc. Čím více individualizovaní a svobodní jsou oba partneři, tím vyšší je riziko, že nedospějí k dohodě a že se jejich vztah rozpadne.

Případné partnerské krize mají svůj původ ve stále rostoucí individualizaci, která naráží na bariéry společenského systému, neboli v inkongruitě industriální společnosti, která na jedné straně vybízí všechny k seberealizaci, zároveň však předpokládá, že jeden z partnerů je závislý a pečující o domácnost. To znamená, že tyto krize nelze řešit pouze zevnitř, jako osobní záležitost každého páru, ale je potřeba určitá pomoc zvenku. Např. v podobě veřejné podpory flexibilní pracovní doby, odpovídajícího pojištění, či denní péče o děti.¹⁰

3.3. Rodina a rodičovství v individualizované společnosti

Soudobé modernizované a individualizované společnosti se vesměs potýkají s otázkou sociální soudržnosti – v době, kdy je stále větší důraz kladen na individuum a kdy tradiční formy sociálního života zakládající sociální kohezi mizí či prodělávají zásadní změny. Jednou ze základních institucí garantujících sociální a kulturní soudržnost je rodina, která tradičně zajišťovala strukturaci soukromého života jednotlivců a byla základním kamenem sociálního řádu a společenské reprodukce.

Právě tato instituce prodělává v posledních padesáti letech, v České republice i v ostatních modernizovaných společnostech, natolik zásadní transformaci, že se objevuje otázka, zda lze ještě o rodině v tradičním smyslu vůbec hovořit. Aktivita žen na pracovním trhu, ústup významu instituce manželství a rozšíření nesezdaných soužití, rostoucí počet rozvodů a potažmo neúplných rodin, odkládání rodičovství a

---

¹⁰DUDOVÁ, R., VOHLÍDALOVÁ, M. *Souvislosti proměn pracovního trhu a forem soukromého, rodinného a partnerského života v české společnosti – teoretická studie. Sociologický ústav Akademie věd České republiky*, 2005, č. grantu 1J034/05-DP2.

zvyšující se podíl lidí žijících bez partnera jsou nejviditelnějšími důsledky těchto změn. Rodina se stala terčem mnoha odborných, ale i mnoha ideologických debat, proto také zahraniční badatelé namísto o sociologii rodiny raději hovoří o sociologii soukromého života

3.4. Společnost individuí

Teze, podle které je současná společnost stále více společností individuí, není novou teorií. V určité podobě se s ní setkáváme již u sociologických autorů 19. století, například u K. Marxe, G. Simmela či F. Tönniese. Největší vliv měla pravděpodobně formulace tohoto problému u E. Durkheima. Současní autoři, zabývající se problematikou individualizace společnosti, si vesměs kladou základní otázku: čím je v individualizované společnosti zajištěna sociální integrace a koheze? Hrozí nebezpečí, že lidská společnost přestane fungovat jako vnitřně provázaný celek a rozpadne se na nekonečný počet individuí, která se budou starat a zajímat jen sama o sebe? Jak mohou v tomto typu společnosti lidé žít společně jedni s druhými?

V pojetí německého sociologa Ulricha Becka je individualizace procesem, který provází dva protikladné aspekty. Na jedné straně je jevem nesporně pozitivním, protože znamená vyvázání jednotlivce z předem definovaných pravidel a povinností a vzestup jeho osobní svobody v rozhodování. Namísto předem dané normy nebo předem daných sociálních rolí je každá nová situace vyjednávána mezi individui. Na druhé straně však skrze proces individualizace člověk ztrácí své pevné zakotvení a vnitřní stabilitu, a jeho život se tak stává v mnoha směrech složitější. Cítí tíhu vlastní zodpovědnosti za sebe sama, z toho, že se neustále musí rozhodovat mezi mnoha řešeními, a musí tak na sebe brát mnoho rizik.

Francouzský sociolog François de Singly stejně jako U. Beck ukazuje, že současná společnost je oproti společnostem minulým stále více individualizovaná. Člověk žije a je vnímán stále více jako individuum, vyvázané ze skupin a komunit, které je v minulosti pevně určovaly; je stále více autonomní a nezávislý na těchto skupinách. Výsledkem je diskuse o krizi sociálních vazeb, o které se hovoří již od 19. století, přičemž sociologie jako věda vznikla právě v důsledku těchto otázek.

Lidé v současnosti touží stále více po svobodě, odmítají být uzavřeni do jasně definovaných rolí, sociálních pozic a očekávání. Navíc v průběhu druhé poloviny 20. století se individualizace začíná dotýkat všech osob tvořících společnost, zatímco

dříve byla rezervována pouze mužům, individualizovanými jedinci se nyní stávají i ženy a v posledním období tak začínají být vnímány i děti. Rozšiřování trhů, globalizace a mondializace přináší rozšíření západního typu individualizace do vzdálených oblastí.

François de Singly ale nesouhlasí s Beckovým termínem „riziková společnost“, označujícím negativní rysy tohoto vývoje. Riziko totiž není totéž co nejistota. Zatímco U. Beck klade na stejnou rovinu vnější rizika, jako například nukleární nebezpečí či ohrožení životního prostředí, a „rizika“ osobního života – nestabilitu a fragilizaci manželství a partnerství, podle Singlyho je vhodnější tuto druhou oblast označit termínem „nejistota“. Nestabilita v osobním životě na jedné straně znamená riziko, na straně druhé zároveň vypovídá o osobní svobodě individuů. Individualizaci je nutno hodnotit jako pozitivní i negativní zároveň.

Na kolektivní úrovni je individualismus kritizován a zavrhován, jelikož znamená oslabení jednoty a integrity společnosti, na osobní úrovni je ale hodnocen pozitivně a málokdo si dnes dokáže představit prožít svůj osobní život bez možnosti svobodné volby. Návrat k tradičním strukturám společenského a soukromého života již dnes podle F. de Singlyho není možný, jelikož jedinci, kteří dnešní společnost tvoří, jsou naprosto odlišní od těch, ze kterých se skládala v minulosti. I když si přejeme, aby vazby, držící společnost pohromadě, byly pevné, svoboda je dnes vnímána jako vyšší hodnota než stabilita.

Singly odmítá na jedné straně jak liberalistickou představu individua vyvázaného ze všech vztahů, tak na druhé straně model jedince plně zakořeněného v komunitě, která cele určuje jeho život. Současný individualismus je podle něj „individualismem vztahovým“, lidé stále žijí ve vazbách s ostatními (na osobní rovině tyto vazby představuje hlavně láska a přátelství, na kolektivní rovině různé asociace).

Tyto vazby jsou ale volitelné a zrušitelné, křehkosti a nejistotě se tedy nelze vyhnout. Individualizace neznamena, že by lidé toužili po samotě; chtějí mít ale větší počet různých vazeb a sociálních příslušností zároveň namísto jedné jediné, která by plně určovala jejich život. Mýlně bychom se pak mohli domnívat, že sociální vazby se zeslabují; ve skutečnosti se multiplikuji. Každá sama o sobě je sice slabší než pokud by byla vazbou jedinou, ale pohromadě udržují integritu společnosti

i individua. Podmínkou je svoboda a rovnost všech individuí pohybovat se v různých sociálních světech.¹¹

3.5. Rodina v individualizované společnosti

V minulosti byla tradiční jednotkou, která zajišťovala integraci a reprodukci společnosti, rodina. Právě tato instituce ale v průběhu individualizace doznala natolik zásadních změn, že se již více než sto let hovoří o její krizi a rozpadu. Pokud rodina již nezajišťuje úlohu „základu společnosti“, nastupují jiné vztahy a instituce na její místo?

Nejprve je třeba si uvědomit, že model rodiny, který v současné době mnozí laici i někteří odborníci oplakávají a diskutují o jeho krizi a který se v obecném diskurzu jeví jako „přirozený“, tedy nukleární rodina složená z obou biologických rodičů a jejich dětí, v níž muž je v první řadě „živitelem“ a žena pečuje o děti a domácnost, je ve skutečnosti model existující ne příliš dlouhou dobu a je charakteristický zejména pro 19. století. Emil Durkheim ukázal, že právě tento typ rodinného uspořádání již sám o sobě je jedním z výsledků postupující individualizace.

K zásadním změnám v organizaci rodinného života došlo v první polovině 20. století, kdy se poprvé silně prosazuje požadavek lásky mezi manželi jako podmínka k založení rodiny. Rodina nabývá formu nukleární rodiny, v níž je manželství založené na vzájemné lásce a kde panuje silná dělba rolí a práce mezi mužem a ženou. Šťastná rodina jako celek garantuje štěstí každého ze svých členů. Výsledkem této fáze je mimo jiné babyboom, ke kterému v západních zemích došlo v 50. letech – lidé vstupují do manželství mladí a mají děti z lásky.

Od 60. let 20. století je logika lásky v rodině ještě více posílena. Manželé by spolu měli zůstat, jen pokud se milují. Hlavní povinností rodičů je věnovat dětem lásku a pozornost. Pozice muže a ženy se zrovnoprávňují se vstupem žen do zaměstnání. Cílem již není rodina jako taková, ale jednotlivá individua, která ji tvoří, což vede k mnohým legislativním a praktickým změnám, například právní usnadnění a množství rozvodů či zrušení institutu „otcovské autority“. „Rodina se stává

---

¹¹ DUDOVÁ, R., VOHLÍDALOVÁ, M. *Souvislosti proměn pracovního trhu a forem soukromého, rodinného a partnerského života v české společnosti – teoretická studie. Sociologický ústav Akademie věd České republiky*, 2005, č. grantu 1J034/05-DP2.

soukromým prostorem, jenž má sloužit jednotlivcům“. Cílem tohoto typu rodiny je umožnit individualizaci všem svým členům, a proto je tolik nestabilní.

Současná rodina již není ekonomickou jednotkou, ale je založena na sdílení emocí. Je svazkem mezi dvěma svobodnými individui, kteří se dohadují na konkrétní podobě rodiny a vztahu. Chybí předem daný vzor či model určující, co je to rodina, mateřství, otcovství, jaké role má kdo zastávat. A právě fakt, že manželství záleží pouze na emocích a na dohodě mezi partnery, ho činí tolik zranitelným, nestabilním a zrušitelným. K hlavním důsledkům těchto změn patří snížení porodnosti (odkládání porodů do pozdějšího věku a omezení jejich četnosti), vznik či rozšíření alternativních forem rodinného života (nesezdaná soužití, singles a dobrovolná bezdětnost, děti narozené mimo manželství, rozvody a znovusložené rodiny).

Přestože se nestabilita manželského života stává terčem mnoha i dobře míněných kritik, je pravděpodobně nezbytnou daní za svobodu, které by dnes byl málokdo ochoten se osobně zříct. Partnerský pár dnes znamená dvě osoby, které jsou spolu, jelikož se tak samy rozhodly a že jim to poskytuje uspokojení. Podle F. de Singlyho představuje láska v současných společnostech hlavní vzor sociální vazby. Musí být založená na svobodné volbě partnera, a právě touto svobodou je dána křehkost této vazby. Stejně tak ve veřejném životě je nestabilita demokratických politických uspořádání dána právě svobodou volby politických reprezentantů.¹²

3.6. Postavení a role dítěte v individualizované společnosti

Vztah k dítěti prošel v posledních několika stoletích zásadním vývojem s tím, jak se vyvíjela i moderní rodina. Podle francouzského historika Philippa Arièse jsou city k dětem a k rodině veskrze moderní, dětství bylo objeveno teprve nedávno, zatímco v minulosti bylo toto období života téměř ignorováno. Rodina sice existovala jako skutečnost, ale nebyla chápána jako morální či sentimentální hodnota. Teprve postupně začínala být dětem věnována zvláštní pozornost a vznikl cit pro rodinu, zaměřený na děti a jejich výchovu.

Aries ukázal, že na západě docházelo postupně k soustředování pozornosti na dítě, rodina spatřovala v dětech stále větší hodnotu a zaměřovala na ně své zdroje,

---

¹² DUDOVÁ, R., VOHLÍDALOVÁ, M. *Souvislosti proměn pracovního trhu a forem soukromého, rodinného a partnerského života v české společnosti – teoretická studie. Sociologický ústav Akademie věd České republiky*, 2005, č. grantu 1J034/05-DP2.

říká výslovně, že dítě se v rodině stalo „králem“. Tento vývoj se stupňoval až do 70. let 20. století, kdy vzniklo hnutí za emancipaci žen a došlo k posílení ideologie lásky v partnerském vztahu. Od té doby není již centrální pouze blaho dítěte a blaho rodiny jako celku, ale individuální blaho každého aktéra v rodině, tedy i žen – matek, které se do této doby obětovaly pro ostatní členy rodiny. Podle konzervativních názorů tento vývoj ohrožuje zájem dětí, jelikož děti jsou odsunuty na druhou kolej (například v případě rozvodu či ženské pracovní aktivity). Francouzský sociolog François de Singly ale poukazuje na to, že tato teze nebyla velkými kvantitativními šetřeními prokázána – tam, kde se rodina nejvíce rozpadá, konkrétně ve Skandinávii, nejsou děti nejnešťastnější.

Podle jeho mínění mohou být individuální zájmy v rodině sladěny tak, aby si neprotiřečily a aby se vzájemně neomezovaly. Výchova dětí v současné rodině si totiž klade dva cíle: prvním cílem je úspěch ve škole, potažmo v životě, v zaměstnání; druhým cílem je osobní rozvoj dítěte, seberealizace; konstrukce identity dítěte tak, aby z něj vyrostlo autonomní, nezávislé a autentické individuum, které bude v harmonii se sebou samým a se světem a dokáže využívat své skryté zdroje.

Druhý cíl souvisí právě s růstem individualizace ve společnosti a s novými hodnotami, které tato individualizace přináší. Výchova má směřovat k rozvoji osobnosti dítěte, jeho naplnění a vnitřní pohodě, konstrukci jeho osobní identity v souladu s jeho vnitřním Já a s jeho skrytými zdroji. Tento druhý cíl ale vyžaduje jiné rodiče, než jsme byli zvyklí: vyžaduje spokojené a vyrovnané jednotlivce, ne představitele daných rolí či statusů. Zaměstnanost žen a rozvod v principu nebrání pohodě dětí, ale tím, že umožňují svobodu, nezávislost a seberealizaci žen, umožňují jejich matkám skutečně naslouchat svým dětem a být jim příkladem při vytváření jejich identity.

Ulrich Beck a Elisabeth Beck-Gernsheim poukazují na to, že ačkoliv se v současnosti v západních zemích rodí stále méně dětí (proces úpadku porodnosti byl nastartován už v 60. letech), dítě nebylo nikdy důležitější než právě v dnes. Skrze dítě totiž dochází k uspokojování především emocionálních potřeb jejich rodičů. Motivace k tomu mít dítě je spojována s touhou po zakořenění, dodání smysluplnosti životu, po pocitech štěstí a vytvoření pevného citového pouta. V situaci, kdy je láska mezi mužem a ženou tolik křehká a nestabilní, se stává právě dítě objektem

dlouhodobé a hluboké lásky rodičů. Dítě je totiž od narození vztaženo k rodiči a jeho vztah k němu není jen výsledek nějaké zrušitelné dohody. Tento vztah je tak logicky mnohem pevnější, než všechny ostatní vztahy: „Čím méně dětí, tím vyšší zodpovědnost, tím vyšší práva má dítě, tím spíše pár zvažuje, zda si dítě pořídí“. Rodičovství se stává stále zodpovědnějším úkolem. Rodiče jsou povinni milovat své dítě a udělat maximum pro jeho rozvoj. V prostředí naší industriální společnosti je to pak zpravidla žena, která se musí pro dítě obětovat. Časem se však objeví dilema - čím více času věnuje dítěti, tím méně času má na partnera. Partnerský vztah se tak dostává na vedlejší kolej a dítě spíše, než aby partnery spojovalo, je rozděluje. Párem dnešních dnů se tak stává spíše právě matka a dítě.

Individualizace společnosti je proces, který probíhá kontinuálně již několik století. K jeho důsledkům patří narůstání odlišnosti mezi jedinci, prosazování jejich individuálních zájmů na úkor zájmů kolektivních a zejména nárůst prostoru pro svobodná rozhodnutí a volby. Svoboda nutně vytváří nejistotu a nejistota je mnohdy interpretována jako riziko a ohrožení. Přesto je tento proces nevratný, i když by si mnozí jeho kritici přáli opak. Je třeba jej vnímat v celé jeho komplexitě a sociologicky analyzovat jak jeho negativní, tak pozitivní stránky.

Současní lidé usilují o autonomii a nezávislost, ale přitom si dále přejí žít společně s ostatními, jelikož je potřebují k tomu, aby mohli být sami sebou. Dobrovolné milostné a citové vztahy nabývají zásadní důležitosti a stávají se hlavním vzorem sociální vazby v současné společnosti, nesmí ale ohrozit možnost individua být autentický a autonomní. Ve shodě s požadavkem Françoise de Singly je tedy nutné najít nějaký způsob, jak být „společně svobodní“, a to i v rodině a stále více i ve vztahu mezi rodiči a dětmi.¹³

---

¹³ DUDOVÁ, R., VOHLÍDALOVÁ, M. *Souvislosti proměn pracovního trhu a forem soukromého, rodinného a partnerského života v české společnosti – teoretická studie. Sociologický ústav Akademie věd České republiky*, 2005, č. grantu 1J034/05-DP2.

4. Fenomén singles

Jsou mladí, zdraví, pohlední, úspěšní . . . . . a žijí sami. Nejen, že se jim nechce do vdavek a ženění, odmítají také soužití „na hromádce“. Jsou single, nezadaní a to jim vyhovuje. Přesto jedince, kteří žijí delší dobu bez partnera, stigmatizuje společnost jako problematické, mírně vyšinuté či homosexuální. To je hrubé směšování, které si singles nezaslouží. K vědecky podloženým faktům však patří informace o nižší imunitě a častějších depresích u singles než u lidí žijících v páru. Žít jako single není nezdravé, či nedej bože opovržením hodné. Člověku vyhovují v různých životních okamžicích různé věci, není tedy nutné se pohoršovat.

Touha žít bez partnera mnohdy odezní se zvýšením tikotu biologických hodin, nebo ve chvíli, kdy nám cestu zkříží „On/a“ – pravý/á, partner/ka na celý život.

Co dělá singles fenoménem

- single je člověk starý dvacet pět až čtyřicet let
- single žije sám, je nesezdaný
- single nekohabituje, tj. nežije ani „na hromádce“ s druhem či družkou
- single je ekonomicky nezávislý
- single nemá konkrétní vize do budoucnosti a je s tímto stavem spokojen
- single klade na čelní příčku svého žebříčku hodnot nezávislost a svobodu.¹⁴

4.1. Singles a jejich vztahy

Je těžké si nepovšimnout, jak dalece je současný mediální prostor zaplňován prezentací často poněkud rozpačitých postav, které už i v češtině označujeme jako singles. Americké televizní seriály prezentují humorným způsobem jejich život a tím poukazují na závažné změny, k nimž dochází v oblasti intimních vztahů v současné společnosti. Dochází k značnému posunu v očekávání a naplňování partnerských

---

¹⁴ MLČOCH, Z. *Singles – proč jsou někteří lidé raději sami?* [online]. 2009, poslední revize 3. 4. 2009 [cit. 15. března 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.zbynekmlcoch.cz/info/bez_partnera/singles_proc_jsou_nekteri_lide_radeji_sami_.html>.

vztahů, kdy mladí lidé uvažují o rodině a dětech později než tomu bylo před rokem 1989.

Zdrojem této změny je především tlak na pracovním trhu. Zaměstnanecká pozice stále více strukturuje životní podmínky a intimní vztahy v mnoha zaměstnaneckých skupinách prostřednictvím požadavku flexibility pracovní síly. Upřednostňování vlastní kariéry nezřídka vyžaduje geografickou mobilitu naplňovanou často na úkor formování partnerských vztahů. Zároveň se ovšem prosazují vztahy, které nesdílejí společnou domácnost. Přestože vysvětlením může být, že mnoho mladých lidí doposud nezvažovalo možnost kohabitace nebo sňatku vzhledem k tomu, že se cítí být nepřipraveni, stále častěji tento narůstající trend bývá připisován typu vztahu „spolu, ale odděleně“ (living apart together – LAT), tedy párům, které se záměrně rozhodly žít odděleně. Prosazování se typu vztahu „spolu, ale odděleně“ vedle vztahů na dálku je právě příkladem probíhajících změn v charakteru partnerských vztahů.

Jak vyplynulo ze sčítání lidu v roce 2001, 12 % obyvatelstva v ČR žije v jednočlenných domácnostech. Výraznou část těchto domácností tvoří samostatně žijící důchodci / důchodkyně a zároveň, narozdíl od samostatně žijících otců, do této kategorie nespádají svobodné a rozvedené matky žijící společně s dětmi. Podobně tato kategorie registruje spíše omezeně rozsáhlý sektor samostatných mladých lidí vzájemně sdílejících mnohačlenné domácnosti, obzvláště ve větších městech, nebo naopak registruje páry žijící odděleně v samostatných domácnostech.

Jako jedna z podmínek realizace dlouhodobého vztahu a případného založení rodiny je potřeba dostatečného materiálního zabezpečení. Mnoho komunikačních partnerů poukazuje na nemožnost rozvíjet k rodině směřující vztah a preferuje oddalování kroků, které vedou k založení rodiny, s tím, že by bylo nezodpovědné nedokázat rodině zajistit akceptovatelný rodinný standart. Někteří dotázaní výslovně uvedli jako motivaci k aktuálně realizovanému profesnímu uplatnění potřebu vybudovat materiální předpoklady pro budoucí vytvoření rodiny, a to i přesto, že v daném okamžiku nemají vážný vztah.

Překážky v utváření dlouhodobých, na reprodukci orientovaných vztahů, ať již explicitně sociálně-ekonomického charakteru, nebo na úrovni hlubších kulturních modelů, vedou k prosazování se alternativních vztahových strategií. Výrazná část

komunikačních partnerů, kteří byli vyhledáni na základě kritérií „ekonomicky samostatný (a) bez partnera/partnerky“, udržuje nějakou formu pravidelných a často dlouhodobých vztahů, které jsou realizovány alternativně, např. na čistě sexuální nebo přátelské bázi, a nejsou pro ně klasickými partnerskými vztahy chápanými do budoucna jako základ pro případné založení rodiny.

Výzkum byl zaměřen na doposud nesezdané a jeho objektem byli převážně mladí lidé žijící sami (samostatně a kteří dosáhli ekonomické nezávislosti) a většina z nich náležela do věkové kategorie 23 až 32 let. Překvapivě rozsáhlou kategorií se ukázal být vztah se ženatým milencem. Na jedné straně se setkáváme s relativně nestabilními vztahy, ale zároveň tato kategorie alternativních vztahů nevylučuje dlouhodobost. Jestliže v první charakteristice vztahů jde o principiální vyhýbání se dlouhodobějším vztahům z důvodů upřednostňování seberealizace v profesní oblasti, které může ovšem sloužit i jako určitý pretext pro skrytí neschopnosti etablovat a udržet vztah dlouhodobého charakteru, v druhé charakteristice narážíme na schopnost a potřebu udržovat dlouhodobý vztah, ale jeho naplňování přizpůsobovat potřebám jisté autonomie jedinců.

Je možné říci, že vývoj této specifické části české populace směřuje k modelu, který se mnohem pozvolněji začal uplatňovat v západních zemích od 70. let minulého století. Zdá se, že vzhledem k intenzivní dynamice změny v čase, lze explicitněji v kontextu České republiky indikovat kritické faktory, které sociální změnu spojenou s nárůstem a vývojem této sekce populace zásadněji ovlivňují. Právě i jenom samotné věrohodné určení nebo vymezení faktorů, které sehrály a sehrávají roli v nástupu a prosazování se fenoménu singles v západním kontextu, je pro západní sociální vědce problematické. Jde např. o konkrétní rozlišení současných ekonomických a kulturních faktorů a jejich relevace pro vysvětlení fenoménu. Přesto dočasnost spojená se singles – nejistota jejich vztahů charakteristických chybějící vizí, která se již stává souběžnou normou k normě tradiční, spojené s rodinným projektováním do budoucnosti v moderní éře, je v českém i západním kontextu znakem nástupu post-modernity na úrovni uspořádání partnerského života.¹⁵

---

¹⁵ TOMÁŠEK, M. *Singles a jejich vztahy; kvalitativní pohled na nesezdané a nekohabituující jednotlivce v České republice*. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 2006, Vol. 42, No. 1.

4.2. Genderové aspekty českého školství

Ze současných výzkumů vyplývá, že z hlediska dosažené výše vzdělání mají ženy stále lepší postavení, a to nejen ve srovnání s minulostí, ale dokonce už dosahují i vyšší vzdělanostní úrovně ve srovnání s muži v současnosti. To se však nijak výrazně neodráží na genderové struktuře společnosti, kde jsou ženy stále znevýhodněny. Je zřejmé, že na všech vzdělávacích stupních tvoří součást vzdělávání mechanismy, které umísťují ženy na nižší společenské pozice ve srovnání se stejně a často i méně vzdělanými muži. Tyto mechanismy směřují ženy k tomu, aby svůj nižší status akceptovaly, považovaly ho za přirozený a aby ho vnímaly jako samozřejmou součást své genderové identity.

Stupeň vzdělání pak v procesu reprodukce genderových nerovností není rozhodující. Naopak, čím déle žena ve vzdělávacím systému setrvává a čím vyššího stupně vzdělání dosáhne, tím větší bude rozdíl mezi jejím sociálním postavením a postavením jejího stejně vzdělaného vrstevníka-muže.

4.2.1. Růst vzdělanosti žen

Ženy ještě před 150 lety téměř vyloučené ze vzdělávání dnes mají své samozřejmé místo na všech vzdělávacích stupních. Výzkumy posledních desetiletí poukazují na to, že dívky mají dokonce vyšší vzdělanostní aspirace než chlapci, a že jejich procentuální zastoupení v sekundárním a terciárním vzdělávání začíná převažovat nad zastoupením chlapců / mužů.

Růst vzdělanosti žen je enormní. Zatímco ve věkové skupině žen starších 65 let je nadpoloviční podíl těch, které nedosáhly vyššího než základního vzdělání, ve věkové skupině 25 – 39 let procento žen s maturitou výrazně převýšilo procento mužů s maturitou. Vysokoškolaček je v této skupině už jen o 1,5 procentního bodu méně než vysokoškoláků, přičemž mezi studujícími na vysokých školách v současné době již lehce převládají ženy. V akademickém roce 2004 / 5 studovalo na českých vysokých školách 50,6 % žen z celkového počtu studentů.

Vzdělání je obvykle považováno za významný faktor ovlivňující možnosti a postavení na trhu práce a spoluurčující mzdové diferenciaci. Předpokládá se, že čím vyšší vzdělání, tím větší šance na výhodné postavení na trhu práce a na vyšší příjem. Avšak statistiky vztahující se k pracovnímu trhu ukazují, že ženy jsou vytlačovány do sekundární sféry, mají nižší platy a často čelí diskriminaci. Vliv vzdělání na výši

mzdy je výrazně silnější u mužů než u žen, což znamená, že „gender wage gap“, tedy rozdíl mezi průměrným platem žen a průměrným platem mužů, se s rostoucím vzděláním a prestiží povolání zvětšuje.

4.3. Situace na pracovním trhu

Mzdový rozdíl je vysoký u náročných zaměstnání vyžadujících vysokou úroveň odbornosti (až 40%), nižší u méně náročných profesí (zhruba 15%). Obecně je postavení žen na trhu práce spojeno s nižšími mzdami, nižší účastí na řízení a rozhodování, nižší prestiží a naopak vyšším ohrožením dosavadní pozice a vyšší nezaměstnaností.

Je zřejmé, že tento model: vyšší vzdělání = lepší pracovní pozice = vyšší příjem, nefunguje pro všechny sociální kolektivy stejně. Čím vyšší bude mít žena vzdělání, tím vyšší bude její příjem ve srovnání se ženou s nižším vzděláním. Nikoli avšak nutně ve srovnání s méně vzdělaným mužem. Jak je patrné z grafu „XY“, muži s maturitou vydělávají v průměru více než ženy s vyšším odborným vzděláním či bakalářským titulem a muži s VOŠ či Bc. vydělávají více než vysokoškolačky s magisterským diplomem.

Zaměstnanost žen, a to i mezi staršími ročníky, během posledních let dále značně stoupala. Tento fakt nicméně nesmí zakrývat situaci na trhu, která je jasně nevýhodná pro ženy oproti mužům. Nerovnosti zůstávají velké a jsou vždy v neprospěch žen. Rozdíly v pracovních podmínkách a segregace trhu práce se nezmenšují, čehož dokladem je stále velký rozdíl v odměňování.

Ženská pracovní síla zůstává i nadále hnací silou růstu zaměstnanosti v Evropě. Od zahájení lisabonské strategie v roce 2000 obsadily ženy šest z osmi milionů vytvořených pracovních míst v EU.¹⁶

4.4. Globální muž a lokální žena?

Globalizační procesy vytvářejí z hlediska genderu dvě odlišné oblasti: jednou je svět globálních financí a postmoderního individualismu spojený se západní kapitalistickou maskulinitou, zatímco ta druhá je založena na genderové a etnické

---

¹⁶ JARKOVSKÁ, L., LIŠKOVÁ, K. *Genderové aspekty českého školství. Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 2008, Vol. 44, No. 4.

podřízenosti a málo placené, nekvalifikované práci prováděné ženami. Enloe tvrdí, že tyto dvě sféry jsou na sobě závislé. Maskulinní oblasti globální vysoké politiky a finančního světa jsou provázané s feminizovanou levnou produkcí. Bez neplacené a nízko placené ženské práce by globální ekonomika nemohla fungovat.

Teoretici mužských studií ukazují, jak globalizace mění maskulinity a jak jsou muži a mužství utvářeni globálními procesy. Connell při analýze globální maskulinity používá termín „neoliberální maskulinita“. „Vládnoucí forma mužství v současném genderovém řádu je maskulinita spojená s muži kontrolujícími světové vládnoucí instituce: obchodní manažeři, kteří ovlivňují globální trhy, a političtí vůdci, kteří s nimi jednají a stýkají se a v mnoha případech i splývají“. Tvrdí, že maskulinitu byznysmenů a politiků charakterizuje flexibilní, vypočítavý egocentrismus bez smyslu odpovědnosti za druhé, technická racionalita a osvobozená sexualita. Maskulinní charakteristiky se vztahují nejen na určitou skupinu mužů, ale také na instituce v mezinárodní oblasti, jako je trh a obchod, politika a neoliberalismus.

Connell chápal vládnoucí maskulinitu především v jedné, neoliberální formě a vojenské maskulinitě připisoval slábnoucí význam, protože psal ještě před zářím 2001. Oproti tomu Danner a Young chápou současnou vládnoucí maskulinitu ve dvou formách: „Davos Man“ (Muž z Davosu) a „Big Brother“ (Velký bratr). Muž z Davosu reprezentuje globální mužskou obchodní elitu. Velký bratr je ztělesněním vojenské a dozorčí maskulinity, znovuobjevené v době globální války proti terorismu. Tyto modely mohou být protikladné, ale většinou spolupracují v obou aspektech globalizace: jak neoliberální rekrutace, tak i vojenské kontroly a bezpečnosti.

Také Benería používá termín „Davos Man“, pod ním ale chápe i úředníky a intelektuály, kteří sdílejí víru v individualismus, tržní ekonomiku a demokracii. Muž z Davosu zahrnuje současné globální elity ve všech oblastech. Kimmel zkoumá, jak globálnímu hegemonickému mužství oponují lokální nebo podřízení muži, kteří se snaží posílit svou maskulinitu a upevnit místní patriarchální vztahy. Tito muži navenek odmítají globalizaci a rozšiřování západních či multikulturních hodnot a uvnitř svých společností se snaží podřídit ženy a vrátit je do tradičního uspořádání. Kimmel to uvádí na příkladu nacionalistických hnutí v USA a islamistických mužů z Al-Kajdy.

Podobně True, která se zabývá souvislostmi globalizace a postsocialistické transformace v ČR, ukazuje, že na začátku 90. let docházelo k pronikání vládnoucí západní maskulinity na „divoký“ východ, jehož trhy byly vnímány jako panenské a sexy, určené pro dobrodružství manažerů a investorů. Česká mužská elita definovaná oslabenou a zženštilou maskulinitou vlivem reálného socialismu si musela upevnit svou mužskost vůči Západu prostřednictvím vlády nad ženami.¹⁷

4.5. Koordinace pracovního a soukromého života

Podíl žen naprosto orientovaných na rodinu v posledních desetiletích trvale klesá. Většina žen chce dnes obojí: pracovat v zaměstnání a mít rodinu a děti. Jak to prakticky uskutečnit, to záleží nejen na tom, jaké konkrétní zkušenosti získávají v průběhu svého profesního vzdělávání a při utváření svých privátních vztahů.

Co do ukončeného stupně vzdělání se v například v Německu ženy takřka neliší od mužů. U mnoha žen však můžeme pozorovat, že v letech své další pracovní kvalifikace zaostávají za svými mužskými kolegy, neboť nejdou tak cílevědomě za kariérou. V podnicích jsou pak hůře hodnoceny, a to i finančně. Snáze se jim stane, že dostanou výpověď, častěji jsou nezaměstnané, nedosahují vedoucích funkcí tak běžně jako muži. To všechno se děje přirozeně především proto, že podniky vyžadují a platí výkonnost, zatímco těhotenství a mateřství jsou pro ně jen zbytečné výdaje.

Jen menšina žen je ochotna přistoupit na toto kupecké poměřování nákladů a užitku, vzdát se vlastních ambicí v soukromém životě a soustředit se výlučně na pracovní kariéru. Většinou se pokoušejí o kompromisy, při nichž musí počítat s přerušením profesní kariéry (i několikanásobným) nebo s dvojnásobným i trojnásobným zatížením (zaměstnání, domácnost a děti), které nepříznivě působí na spokojenost osobní a i v partnerství. Mnohé ženy pak mají pocit, že nezvládají pořádně ani jedno, ani druhé, a v takové situaci bývají ochotny „kvůli muži a dětem“ odsunout zaměstnání na druhou kolej.

Muži mohou zaměstnání s rodinným životem koordinovat snáze. Otázka, zda přerušit profesní činnost, aby získali více času na děti a partnerku, pro ně většinou

---

¹⁷ KOLÁŘOVÁ, M. *Globální muž a lokální žena? Feministický pohled na globalizaci*. [online]. 2007, poslední revize 3. 4. 2009 [cit. 15. března 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.genderonline.cz/view.php?cisloclanku=2007072801>>.

vůbec nevyvstává. Více vydělávají, a tak mohou starost o malé děti s klidem přenechat svým ženám, které jim k tomu beztak připadají vhodnější.¹⁸

4.5.1. Druhé dítě v rodině

V posledních desetiletích 20. století jsme v České republice pozorovali významné změny v reprodukčním chování, které se mimo jiné výrazně projevily poklesem počtu narozených dětí. Fáze zakládání rodiny byla posunuta do vyššího věku a transversální ukazatele charakterizující úroveň plodnosti zaznamenaly výrazný pokles na jednu z nejnižších úrovní. Od roku 1995 se hodnoty úhrnné plodnosti v České republice pohybují pod 1,3 dítěte na jednu ženu, což je hranice vymezující populace s nejnižší nízkou plodností označované termínem „lowest-low fertility“.

Pro generace žen narozené ve 40., 50., a 60. letech je charakteristický časný vstup do rodičovské etapy života, více než 80% mělo své první dítě mezi 18. a 25. rokem věku. Početné generace žen z poloviny 70. let však vykazují diferencovanější vzorce rodinného chování, charakterizované výrazným posunem rodičovství do vyššího věku. Odkládání narození prvního dítěte začalo být patrné u generací z konce 60. let, k nejméně výraznějšímu a dosud zatím nikdy nepozorovanému poklesu v narození prvního dítěte došlo v generacích ze 70. let. Řada z prvních porodů však byla realizována postupem času spolu s tím, jak ženy stárly; např. specifické míry plodnosti ve věku 28 byly v generaci 1975 téměř 2x vyšší než v generaci o 5 let starší.

Přes přetrvávající nízkou úroveň plodnosti zůstávají názory na ideální počet dětí v rodině v české populaci v průběhu času poměrně konzistentní. Převládající ideál modelu rodiny se dvěma dětmi byl potvrzen také výzkumem Muži a ženy v ČR: životní dráhy a mezigenerační vztahy z roku 2005. Dvě děti chtějí nejčastěji nejmladší respondentky. Zároveň se potvrzuje dlouhodobý trend ústupu vícedětných rodin, vyplývající již z analýzy generační plodnosti. Průměrný chtěný počet dětí v nejmladších generacích klesá, ženy do 25 let, tedy generace narozené v 80. letech, chtějí mít v průměru méně dětí, než kolik by zajistilo prostou obnovu populace. Vyšší je v těchto generacích také podíl žen, které nechtějí dítě žádné.

---

¹⁸ HARTMUT, K., *Ženy – muži: genderové role, jejich původ a vývoj*. Přel. P. Babka. 1. vyd., Praha: Portál, 2006. 125 s. ISBN 80-7367-145-X.

Nejmladší ženy přisuzují dítěti pro osobní život menší význam, starší ženy se naopak více vyslovují pro potřebu péče a výchovy dítěte ze strany obou rodičů a zdůrazňují nenahraditelnost emociálního přínosu rodičovství pro naplnění života jednotlivce. Z hlediska vzdělání oceňují dítě jakožto životní hodnotu více středoškolsky vzdělané ženy. Naproti tomu u žen s jedním dítětem není v tomto ohledu diferencujícím hlediskem dosažené vzdělání a z hlediska věku se ukazuje odlišný vzorec – nejstarší ženy s jedním dítětem vykazují nižší míru souhlasu s výroky vztaženými k hodnotě dítěte a rodinného zázemí.

Při rozhodování o počtu dítěte přikládají ženy rozdílnou důležitost životním podmínkám a partnerovi. Na rozdíl od vysokoškoláček a studujících žen zdůrazňují ženy se základním a středoškolským vzděláním důležitost životních podmínek, tj. finanční a bytové situace, zaměstnání, ale také zdravotního stavu a možností péče o malé děti. Ženy se základním vzděláním (spolu se studentkami) také přikládají vyšší důležitost vhodnému partnerovi, včetně zvažování okolností jeho zaměstnání a zdravotního stavu. Ženy s jedním dítětem se naopak v hodnocení důležitosti objektivních životních podmínek a partnera při rozhodování o druhém dítěti příliš neliší. Z hlediska hodnosti se v tomto ohledu zdá určující životní fáze, ve které se žena ocitá, včetně toho, zda žije s partnerem, či nikoliv, a její životní plány týkající se velikosti rodiny. Vzdělání ani věk nejsou v tomto ohledu tak důležité.

Ženy, které reálně plánují druhé dítě, hodnotí dopady této události ve všech oblastech života podstatně pozitivněji než ženy, které více dětí neplánují. Druhorozené dítě by mělo velmi pozitivní vliv především na osobní život ženy, ať už je pod tímto chápána radost a uspokojení ze života, partnerský vztah či pocit životní jistoty, vč. toho, že se děti o své rodiče postarají ve stáří. Další oblastí, s jejímž zlepšením je druhé dítě spojováno, je sociální okolí jedince, a to jak v rámci rodiny, tak v rámci širších sociálních vazeb. Jediné oblasti, na které bude mít jejich další mateřství horší vliv, jsou finanční situace, pracovní život a osobní nezávislost. Také zde jsou si ženy v určité životní etapě z hlediska vzdělání velmi podobné. Odlišnosti jsou spojeny spíše s mateřskými inspiracemi a s konkrétní fází rodinného života a názory žen se liší v závislosti na počtu dětí, které aktuálně mají.¹⁹

---

¹⁹ ŠŤASTNÁ, A. *Druhé dítě v rodině – preference a hodnotové orientace českých žen.*

4.5.2. Třicet a něco – kritický věk pro ženy

Především pro ženy, které studovaly a pak se rozběhly po dráze vysoce kvalifikované práce, nastává po dovršení třicátého roku života chvíle, kdy se musí vážně zamýšlet nad tím, zda založit řádnou rodinu s dětmi. Řešení tohoto problému odkládají dnešní ženy na stále pozdější dobu. Stále více žen se vdává stále později a stále později rodí stále méně dětí. Stále více žen žije o samotě bez dětí. Zdá se, že je to nezadržitelný vývojový trend, a můžeme jej registrovat více či méně zřetelně ve všech průmyslových zemích.

Jen opravdu zřídka se podaří úspěšně sloučit kariéru, děti a partnerský vztah. Bývá to obyčejně v tom případě, kde je muž v nadprůměrné míře ochoten k ústupkům, kompromisům a zanedbání vlastní kariéry, zatímco žena sama je mimořádně nadaná, pracovitá, cílevědomá, ambiciózní a výkonná. Je prokázáno, že ženy kariéristky, které nemají děti, žijí v partnerstvích a manželstvích spokojeněji než zaměstnané ženy s dětmi. Výraznější nespokojenost žen s dětmi nejspíš podstatně souvisí s neuspokojivě vyřešenou koordinací úkolů spojených se zaměstnáním, domácností a dětmi.

Muži, kterým je oněch „něco přes třicet“, se v podobně problematické situaci neocitají. Musí se pouze rozhodnout, jaké místo ve svém hodnotovém žebříčku vyhradí povolání a profesní kariéře a co pro ně na druhé straně znamená rodina a rodinný život. Dotazníkové akce prokázaly, že rodina, volný čas a soukromý život zaujímají v představách nejen většiny žen, ale i většiny mužů vyšší postavení než povolání a kariéra. Nicméně je dosud mnohem více „workholiků“ mužského pohlaví než ženského. Přibližně 5 % žen a 10 % mužů v USA udává, že povolání je pro ně tou nejdůležitější oblastí života v níž se nejvíce realizují.²⁰

4.6. Dohromady nebo každý zvlášť

Jednou z výrazných charakteristik změn demografického chování, kterým dochází v České republice od devadesátých let 20. století je rozšíření nesezaných soužití. Rozmach nesezaných soužití je úzce spojen na jedné straně s poklesem

---

²⁰ HARTMUT, K., *Ženy – muži: genderové role, jejich původ a vývoj*. Přel. P. Babka. 1. vyd., Praha: Portál, 2006. 125 s. ISBN 80-7367-145-X.

sňatečnosti a zvyšování věku při vstupu do manželství a založení rodiny, a na druhé straně souvisí s vysokou rozvodovostí v současné společnosti.

Manželství již nepředstavuje jedinou společensky akceptovanou formu partnerského soužití a ztrácí se rovněž i spojitost mezi manželstvím a reprodukcí. Nesezdaná soužití se stávají běžnou součástí životních či rodinných drah – ať již jako krátkodobé soužití manželů, předmanželské soužití na „zkoušku“, nebo jako dlouhodobé soužití vzhledem k manželství alternativní. Stoupající počet dětí narozených mimo rodinu a vysoká rozvodovost rodin s dětmi svědčí o tom, že nesezdaná soužití představují ve vzrůstající míře prostředí, ve kterém jsou vychovány děti. Tyto změny vyvolávají otázku, zda a jak se liší charakter nesezdaných soužití a manželství.

Sociologická a demografická literatura se při srovnávání rozdílů mezi nesezdaným soužitím a manželstvím zaměřuje na dva vzájemně související okruhy otázek:

- jací lidé vstupují do manželství a jací do nesezdaného soužití (popř. kdo uzavírá přímý sňatek a kdo žije nejdříve v nesezdaném soužití),
- jak se liší charakter těchto forem partnerského soužití.

I když je nesezdané soužití obvykle chápáno ve vztahu k manželství (jako manželství „na zkoušku“ nebo jako alternativa manželství), někteří autoři upozorňují na to, že nesezdané soužití má v řadě aspektů blíže spíše k svobodnému stavu. Ridfuss a VandenHeuvel argumentují, že je třeba srovnávat lidi žijící nesezdaně se svobodnými. Ze zjištění jejich studie vyplývá, že z hlediska ekonomického statusu i z hlediska reprodukčních plánů se mladí lidé žijící nesezdaně podobají spíše svobodným než svým vdaným a ženatým vrstevnicím a vrstevníkům. Jsou méně ekonomicky zajištěni a jsou více odkázáni na ekonomickou podporu původní rodiny. Nesezdané páry s dětmi mají ve srovnání s rodinami sezdaných párů nižší rodinný příjem, nižší vzdělání a muž má větší pravděpodobnost být nezaměstnaný, nebo pracovat v méně kvalifikovaných profesích.

Řada studií dokumentuje, že se nesezdaná soužití a manželství liší i v dalších ohledech. Lidé žijící v nesezdaných soužití zastávají méně tradiční postoje k rodině, jsou tolerantnější k rozvodu a přikládají větší význam osobní nezávislosti. Nesezdané

páry mají méně tradiční rozdělení domácí práce a ve srovnání s manželskými páry tráví méně volného času společně a mají méně společných přátel než manželské dvojice.

Nesezdané svazky, včetně nesezdaných svazků s dětmi, jsou mnohem méně stabilní než manželství. Vyšší rozvodovost mají i páry, které uzavřely sňatek po předchozím nesezdaném soužití, ve srovnání s páry, které vstoupily do manželství přímo.

Další studie ukazují, že existují rozdíly ve složení manželských a nesezdaných párů. Nesezdané páry se vyznačují vyšší vzdělaností homogamií než manželské páry a častěji zde má žena vyšší vzdělání než její partner. Naproti tomu manželské páry jsou si podobnější z hlediska věku a náboženství. Podle amerických autorek Julie Brines a Kary Joyner je koheze nesezdaných a manželských svazků založena na odlišných principech. Brines a Joyner vychází z ekonomické a sociální teorie směny, která pohlíží na rodinu (domácnost) jako na ekonomickou jednotku usilující o společnou maximalizaci užítka. Podobně jako Talcot Parsons Becker zdůrazňuje výhodnost specializace rolí, která zajišťuje stabilitu partnerského vztahu a zabraňuje tomu, aby si partneři vzájemně konkurovali.

Koheze manželských párů je zajišťována principem komplementárnosti (specializace). Nesezdaná soužití jsou spojena s větší nejistotou ohledně budoucnosti a s nižšími vzájemnými závazky. Společné investice (včetně investic do specializovaného lidského kapitálu) proto s sebou nesou vyšší rizika. Neformální svazky navíc postrádají právní ochranu společných investic v případě rozpadu partnerského vztahu. Soudržnost nesezdaných svazků je proto podle Brines a Joyner namísto komplementárnosti rolí založena na egalitárním individualismu a přispívají k ní vyrovnané ekonomické role.

Nesezdané soužití snoubenců před svatbou bylo v České republice poměrně běžnou součástí počátku rodinné dráhy již v 80. letech 20. století, tedy v době relativně nízkého věku při prvním sňatku a vysoké sňatečnosti. Od počátku 90. let 20. století jsme u nás svědky výrazných změn rodinného chování. V průběhu devadesátých let dochází nejen k růstu oblíbenosti nesezdaných soužití, ale mění se i socioekonomická struktura nesezdaných párů. Tato skutečnost se odráží i ve zvýšení podílu nesezdaných svazků, kde partneři hospodaří společně. Přesto ale platí, že mezi

nesezdanými páry je větší podíl těch, které mají oddělené účty, než mezi manželskými páry.

Analýzy ukázaly, že pokud vezmeme v úvahu rozdílnou sociálně demografickou a sociálně ekonomickou strukturu, rozdíly v hospodaření s příjmy v závislosti na rodinném stavu se ztrácejí. Oddělené hospodaření s finančními prostředky je častější u bezdětných, lidí méně spokojených s rodinným životem a mezi těmi, kteří mají zkušenosti s rozpadem předchozího partnerského svazku.

Z těchto závěrů však nelze vyvozovat, že by neexistovaly žádné rozdíly mezi manželstvím a nesezdaným soužitím. Při srovnání je navíc třeba vzít v úvahu, že charakter nesezdaných soužití je značně heterogenní. Z hlediska ekonomických vztahů a ochoty k společným investicím se mohou lišit předmanželská soužití od partnerů, kteří neplánují v budoucnu sňatek. Analýzy také dokládají, že vzájemná ekonomická solidarita partnerů je vyšší, pokud pár spolu vychovává děti. Jinými slovy to znamená, nesezdaná soužití s dětmi se z hlediska organizace příjmů přibližují manželským párům.²¹

---

²¹ CHALOUPKOVÁ, J. *Dohromady, nebo každý zvlášť? Hospodaření s příjmy manželských a nesezdaných párů*. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 2006, Vol. 42, No. 5.

5. Genderové statistiky

- Populace České republiky stárne. Ženy se v průměru dožívají vyššího věku než muži, proces stárnutí mužů je však v posledních letech dynamičtější.
- Ženy i muži vstupují do prvního manželství v pozdějším věku.
- Ženy rodí v pozdějším věku. Mezi matkami se v posledních patnácti letech razantně snížil podíl patnácti až devatenáctiletých žen.
- V čele neúplných rodin stojí v převážné většině ženy
- Muži mají v podstatě v každém věku vyšší úmrtnost než ženy, nejvýraznější je to ve věku 15 -29 let, s rostoucím věkem se rozdíl smazávají.
- V posledních letech došlo k poklesu počtu sebevrahů, mužů i žen, přičemž stále výrazně převládají sebevraždy mužů.
- Ženy zaznamenaly vyšší podíl vysokoškolsky vzdělaných osob ve věku do 34 let než muži, od 35. roku věku je situace opačná. Výrazně vyšší podíl vysokoškolsky vzdělaných osob mají muži oproti ženám v nejvyšší věkové kategorii, 65 a více let.
- Na středních odborných školách, gymnáziích, vyšších odborných školách a už i na vysokých školách převažují dívky nad chlapci.
- Mezi absolventy vysokých škol převažují ženy v případě zdravotnictví, lékařských a farmaceutických věd a nauk, v případě pedagogiky, učitelství a soc. péče a v humanitních a společenských vědách a naukách, muži pak v případě technických věd a nauk.
- Mezi učiteli převládají většinou ženy, výjimkou jsou střední odborná učiliště a vysoké školy.
- Podíl žen mezi lékaři je zhruba padesátiprocentní. Zatímco však ze zaměstnaných žen ve zdravotnictví představují lékařky 10 %, mezi zaměstnanými muži ve zdravotnictví je 37 % lékařů.
- Podíl podnikatelů mezi zaměstnanými je u mužů vyšší než u žen.
- Podíl žen mezi zaměstnanci je nejvyšší ve věkové skupině 45-49 let (zde ženy početně převažují nad muži), nejvyšší podíl žen mezi podnikateli

(kde jinak výrazně převládají muži) je ve věkové skupině nad 50 let (podíl žen je zde 27 %).

- Ze zaměstnanců se základním vzděláním představují ženy dvě třetiny, to je vyšší podíl žen než mezi zaměstnanci s maturitou (v populaci mají ženy nejčastěji právě vzdělání s maturitou). U podnikatelů s vysokoškolským vzděláním je podíl žen 28 %, u podnikatelů s maturitou přes 30 %, u podnikatelů se základním vzděláním představoval podíl žen více jak 40 %.
- Mezi podnikateli převažují ženy v případě zdravotní a sociální péče a ostatních veřejných a sociálních služeb, muži zde naopak dominují ve stavebnictví a ve zpracovatelském průmyslu. Mezi zaměstnanci je podíl žen vyšší než podíl mužů u zdravotní a sociální péče a v případě obchodu.
- Počty nezaměstnaných vykazovaly silný rostoucí trend (u žen i mužů, přitom vyšší byly počty žen) v letech 1996-1999, poté byl zaznamenán k pokles a následné kolísání hodnot. Menší počty žen než mužů jsou mezi mladistvými nezaměstnanými (ve věkové skupině 15-24 let). Od 25 let věku mají ženy vyšší míry nezaměstnanosti než muži. V závislosti na vzdělání mají ženy vyšší míry nezaměstnanosti než muži s výjimkou základního vzdělání.
- Muži mají vyšší mediánovou mzdu než ženy, a to jak podle všech kategorií zaměstnání, tak podle vzdělání.
- Mezi starobními důchodci a osobami pobírajícími vdovský či vdovecký důchod převažují ženy, mezi invalidními důchodci pak muži.
- Ženy převažují hlavně u důchodců s výší plného starobního důchodu do 7 000 Kč, v případě pobírání vyšších důchodů dominují muži.
- Mezi pachateli trestných činů převládají u všech početněji zastoupených činů muži, mezi oběťmi jsou to (až na vraždy a loupeže) ženy.
- Mezi odsouzenými s vysokoškolským vzděláním se podíl žen v posledních 5 letech téměř ztrojnásobil (v roce 2005 tvořily ženy mezi odsouzenými s VŠ necelých 11 % - pozn. jedná se o poslední dostupný údaj).

- Muži převládali mezi kandidujícími i zvolenými ve všech typech voleb a zaznamenali ve všech typech voleb i vyšší úspěšnost (podíl zvolených z kandidujících).
- Ve vysokých řídicích a rozhodovacích pozicích na ministerstvech převažují muži.
- V Armádě ČR velmi výrazně převažují muži.
- Pokud se již ženy v armádě vyskytují, pracují zde z více jak dvou třetin jako občanští zaměstnanci (u mužů je podíl občanských zaměstnanců v armádě čtvrtinový).
- Příslušníci armády s hodností podporučík a vyšší představovali 28,6 % stavu Armády ČR mimo civilní zaměstnance. Podíl žen se v závislosti na pozici v armádě příliš nelišil - mezi příslušníky s hodností podporučík a vyšší představoval 12,3 %, v případě hodností štábní praporčík a nižší 12,7 %.
- Genderové rozdíly jsou patrné zejména s ohledem na věk. Do věkové kategorie 30-34 let byl u příslušnic armády oproti mužům zjištěn vyšší podíl osob s hodnostmi podporučík a výše. Od 35 let se tato převaha obrací ve prospěch mužů, markantní je pak ve věku 45 a více let.
- Mezi výzkumnými pracovníky ve výzkumu a vývoji převládali ve všech vědních oblastech muži, mezi ostatními pracovníky převažovaly až na technické vědy ženy.
- Mezi uživateli počítače a internetu jsou podíly žen a mužů vyrovnané. Pouze ve vyšším věku mezi nimi převládají muži. Svou roli hraje i vzdělání, do značné míry se zde však odráží vzdělanostní struktura celé populace, kde ženy mají hlavně středoškolské vzdělání s maturitou.²²
- Snížila se úmrtnost mužů i žen na všechny tři hlavní skupiny příčin smrti – nemoci oběhového systému, nádorová onemocnění i poranění a otravy, přičemž nejvíce na prvně uvedenou třídu příčin úmrtí.

---

²² Český statistický úřad, Rychlá informace, *Genderové statistiky* [online]. 2009, poslední revize 3. 4. 2009 [cit. 13. března 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_uvod>.

- Počet sňatků uzavřených v roce 2008 (52,5 tisíce) byl o 4,7 tisíce nižší než v roce předchozím, avšak v podstatě srovnatelný s ročními počty zaznamenanými v jiných letech nového století (s výjimkou roku 2003). Rok 2007 byl z hlediska sňatečnosti totiž výjimečný, a to především díky atraktivnímu datu 7. 7. 2007. I v roce 2008 se vyskytlo datum, které lákalo snoubence ke sňatku více než kterýkoliv jiný – 8. 8. 2008. Tento den bylo uzavřeno celkem 2,2 tisíce sňatků (7. 7. 2007 to bylo ale 4,4 tisíce). Na rozdíl od červencového data předchozího roku však nevedl k nárůstu celkového ročního počtu sňatků. I když byl počet sňatků uzavřených v roce 2008 jen málo odlišný od počtu např. z roku 2006, s přihlédnutím k velikosti populace svobodných osob (tedy sňatku schopného obyvatelstva) se ukazuje úroveň sňatečnosti svobodných mužů a žen nižší. A to dokonce nižší než kdykoli předtím: při zachování úrovně sňatečnosti z roku 2008 by před dosažením 50ti let věku vstoupilo do manželství pouze 66,1 % svobodných žen a 59,6 % mužů. Průměrný věk při prvním sňatku se opět o něco zvýšil a v roce 2008 dosahoval 31,4 let pro muže a 28,7 roku pro ženy, což bylo o 0,3, resp. 0,2 roku více než v roce 2007. Sňatečnost rozvedených osob se po mírném vzestupu v roce 2007 vrátila na úroveň roku 2006, kdy do dalšího manželství vstupuje 44 % mužů i žen, průměrně po necelých 8 letech od rozvodu.
- roce 2008 bylo rozvedeno 31,3 tisíce manželství, což byl počet srovnatelný s rokem 2007. Úroveň rozvodovosti dosáhla v loňském roce 49,6 %. Jednalo se o doposud nejvyšší zaznamenanou úroveň rozvodovosti v České republice. Zatím nejvyšší hladina byla dosažena v roce 2004 (49,3 %). Manželství do svého zániku rozvodem v loňském roce trvalo průměrně 12,3 roku, stejně jako v roce 2007. Téměř jedna pětina manželství je však ukončena do 5 let od uzavření sňatku, další pětina v rozmezí od pěti do deseti let od sňatku.
- Počet potratů registrovaných v roce 2008 (41,4 tisíce) byl o 529 vyšší než v roce 2007. Více bylo jak umělých přerušení těhotenství (o 346), tak i potratů samovolných (o 171). Trend vzestupu spontánních potratů je patrný již od roku 2003 a souvisí zejména s nárůstem počtu těhotenství. Vývoj interrupcí v roce 2008 však potvrzuje zastavení dlouhodobého poklesu jejich počtu, které naznačil již vývoj v roce 2007. Průměrný

počet interrupcí připadající na jednu ženu v reprodukčním věku přestal klesat také v roce 2007 a již po tři roky se udržuje na úrovni 0,3 interrupce.²³

---

²³ Český statistický úřad, Rychlá informace, *Pohyb obyvatelstva - rok 2008* [online]. 2009, poslední revize 3. 4. 2009 [cit. 3. dubna 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby031309.doc>>.

Závěr

Předkládaná práce informuje o složité problematice vztahu muže a ženy a rodině jako základním stavebním prvku naší společnosti. Popisuje zrod a vývoj feminismu, který značně ovlivnil průběh vývoje role ženy a její postavení, jak v oblasti rodiny, tak i ve společnosti a na pracovním trhu. Rozpad nukleární rodiny, život jedinců v osamění, volba žen pomýšlet na vlastní dítě v pozdějším věku a nízká porodnost jsou aktuálními tématy současnosti v České republice i na celém světě.

Rodina jako základní stavební prvek společnosti doznala za posledních sto let výrazných změn. Mladí lidé dnes vstupují do manželství v pozdějším věku, studují, cestují za poznáním i za prací, budují kariéru a snaží se zajistit svoji potencionální rodinu hlavně po ekonomické stránce. Tento postoj už není vlastní jen mužům, ale výrazně se týká v posledních desetiletích velké části populace žen, které po ukončení studia na vysokých školách a vybudování kariéry, často na manažerských a vysoce kvalifikovaných pozicích zjistí, že život není jen o práci a výkonu a začnou hledat smysl života ve svém základním poslání – mateřství. Není divu, že mnohé z nich se po rozhodnutí mít vlastní dítě v pozdějším věku setkají s problémem, jak najít vyhovujícího partnera, udržet vztah a založit kvalitní a pevnou rodinu. Následně je nutné skloubit kariéru, potřeby dítěte a život s partnerem, což může být nad možností mnohé ženy, a dostaví se pocit nespokojenosti a frustrace. Tlak na oba partnery, kdy žena často odloží kariéru a očekává pomoc muže, který je také pravděpodobně pracovně vytížen, představuje zvýšené riziko rozpadu vztahu a konec manželství. Vysoký počet rozvodů v České republice je alarmující. V roce 2008 dosáhla úroveň rozvodovosti 49,6 %. Jedná se o doposud nejvyšší zaznamenanou úroveň u nás.

Snad tato neslavná bilance se kterou se konfrontujeme ve svém okolí každý den a velká pracovní vytíženost jednotlivců způsobuje, že mnoho z nás žije aspoň po určitou životní etapu sám, bez partnera. Vztahová nejistota, důraz na materiální zajištění a potřeba budovat kariéru vede ke zvyšování počtu *singles* převážně mezi mladšími jedinci, kteří kladou na čelní příčku svého žebříčku hodnot nezávislost a svobodu. Současný hektický život a špatná orientace jedinců v takzvaných tradičních hodnotách jen prohlubují jejich nejistotu a nedůvěru k životu ve dvou. Generace třicátníků a čtyřicátníků, v níž je rozvodovost nejvyšší, se pro život bez partnera rozhodne na základě prožitých zklamání, nezdarů a nutno podotknout, že rozvod

mnohé ekonomicky poškodí natolik, že si dlouho netroufají na život ve společné domácnosti. Žena většinou po rozvodu, nebo rozpadu alternativního vztahu, vychovává dále sama jedno i více dětí a je pochopitelné, že pokud samostatně zvládá chod domácnosti a ekonomicky dostatečně zajistí potřeby sebe i dětí, nespěchá do nového vztahu, nehledá dalšího člena rodiny, který by mohl i ohrozit zaběhlý chod a systém.

Současná rodina již není jen ekonomickou jednotkou, ale je založena na sdílení emocí. Je svazkem mezi dvěma svobodnými individui, která se dohadují na konkrétní podobě rodiny a vztahu. Přestože se nestabilita manželského života stává terčem mnoha kritik, je pravděpodobně nezbytnou daní za svobodu, které je dnes málokdo ochoten se zříct. Partnerský pár dnes znamená dvě osoby, které jsou spolu, jelikož se tak samy rozhodly a poskytuje jim to uspokojení. Zranitelnost a nestabilita dnešních vztahů má za následek snížení porodnosti, odkládání porodů do pozdějšího věku a omezení jejich četnosti, vznik či rozšíření alternativních forem rodinného života – nesezdaná soužití, *singles*, dobrovolná bezdětnost, děti narozené mimo manželství, rozvody a znovusložené rodiny. Lidé v současnosti touží stále více po svobodě, odmítají být uzavřeni do jasně definovaných rolí, sociálních pozic a očekávání.

Změny v charakteru osobního života a stabilitě partnerských a rodinných vztahů jsou také důsledkem vnějších podmínek prostředí. Hlavně požadavky trhu práce zásadním způsobem často kolidují se zájmy rodiny, což má nesporně dopad na nejméně soukromí lidí. Ideálním zaměstnancem pro pracovní trh je totiž absolutně mobilní a flexibilní jedinec, soutěživý a ambiciózní, ignorující veškeré své závazky v soukromé sféře.

Výše popsané skutečnosti ukazují, že lásce a blízkým citovým vztahům je stále přikládána velká důležitost, zároveň jsou ale stále náročnější a nestabilnější. S postupující individualizací jsou muži i ženy vyvázáni ze svých tradičních vazeb víry, sociálních vztahů, hledají v partnerských vztazích štěstí a naplnění a při selhání vztahu, v případě zklamání jej často lehkomyšlně opouštějí.

Současní lidé usilují o autonomii a nezávislost, ale zcela jistě si nadále přejí žít s ostatními, jelikož je potřebují k tomu, aby mohli být sami sebou. Dobrovolné

milostné a citové vztahy nabývají zásadní důležitosti a stávají se hlavním vzorem sociální vazby v současné společnosti, nesmí ale ohrozit možnost individua být autentický a autonomní. Je tedy nutné hledat a najít způsob jak být „společně svobodní“, a to jak mezi partnery, tak i stále více ve vztahu mezi rodiči a dětmi.

Seznam použité literatury

Literární zdroje

1. DUDOVÁ, R., VOHLÍDALOVÁ, M. *Souvislosti proměn pracovního trhu a forem soukromého, rodinného a partnerského života v české společnosti – teoretická studie*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2005. č. grantu 1J034/05-DP2.
2. HARTMUT, K., *Ženy – muži: genderové role, jejich původ a vývoj* /Weiblich – Männlich/. Praha: Portál, 2006. 184 s. ISBN 80-7367-145-X.
3. HAUSMANN, J., *Nahota feminizmu*. Ústí nad Labem: RENECO, PhDr. René Hladíka, 2002. 109 s. ISBN 80-86563-01-4.
4. CHALOUPKOVÁ, J., *Dohromady, nebo každý zvlášť? Hospodaření s příjmy manželských a nesezdaných párů*. Sociologický časopis, ročník 42, č. 5, říjen 2006.
5. JARKOVSKÁ, L., LIŠKOVÁ, K. *Genderové aspekty českého školství*. Sociologický časopis, 2008. Vol. 44, No. 4.
6. PONĚŠICKÝ, J. *Fenomén mužství a ženství – Psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. Praha: Triton, 2008. 140 s. ISBN 978-80-7387-106-2.
7. ŠŤASTNÁ, A., *Druhé dítě v rodině – preference a hodnotové orientace českých žen*. Sociologický časopis, ročník 43, číslo 4, srpen 2007.
8. TOMÁŠEK, M., *Singles a jejich vztahy; kvalitativní pohled na nesezdané a nekohabitující jednotlivce v ČR*. Sociologický časopis, ročník 42, č. 1, 2/2006.

Elektronické zdroje

1. Český statistický úřad. *Rychlá informace, Genderové statistiky* [online]. Praha, 2009 [cit. 2009-03-13]. Dostupné z [<http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_uvod >](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_uvod).
2. DE SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. Odmaturuj.cz . [online]. Praha, 2009 [cit. 2009-02-17]. Dostupné z [<http://www.odmaturuj.cz/sociologie/sociologie-soucasne-rodiny-francois-de-singly/ >](http://www.odmaturuj.cz/sociologie/sociologie-soucasne-rodiny-francois-de-singly/).
3. DUDOVÁ, R., VOHLÍDALOVÁ, M. *Rodina a rodičovství v individualizované společnosti*. [online]. Praha: Gender sociologie, 2009 [cit. 2009-02-27]. Dostupný z [<http://www.genderonline.cz/view.php?cisloclanku=2005112901 >](http://www.genderonline.cz/view.php?cisloclanku=2005112901).
4. Gender studies o. p. s., feminismus.cz. *O ženách, mužích, feminismus a gender studies* [online]. 2003 [cit. 2009-01-25]. Dostupný z [<http://www.feminismus.cz/historie.html >](http://www.feminismus.cz/historie.html).
5. KOLÁŘOVÁ, M. *Globální muž a lokální žena? Feministický pohled na globalizaci*. [online]. Praha, 2007 [cit. 2009-03-15]. Dostupný z [<http://www.genderonline.cz/view.php?cisloclanku=2007072801 >](http://www.genderonline.cz/view.php?cisloclanku=2007072801).
6. MLČOCH, Z. *Singles – proč jsou někteří lidé raději sami?* [online]. Praha, 2009 [cit. 2009-03-15]. Dostupný z [<http://www.zbynekmlcoch.cz/info/bez_partnera/singles_proc_jsou_nekteri_lide_radeji_sami_.html >](http://www.zbynekmlcoch.cz/info/bez_partnera/singles_proc_jsou_nekteri_lide_radeji_sami_.html).
7. Rovnost šancí. [online]. Praha. 2008 [cit. 2009-01-25]. Dostupný z [<http://www.feminismus.cz/historie.shtml >](http://www.feminismus.cz/historie.shtml).
8. Seznam encyklopedie. *Rodina*. [online]. Praha: Zdroj Wikipedia, 2009 [cit. 2009-01-17]. Dostupný z [<http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/192405-rodina >](http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/192405-rodina).

Abstrakt

IHNATOLIOVÁ, M. *Vztah muže a ženy a současný feminismus* : bakalářská práce. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií o. p. s., 2009. 60 s. Vedoucí práce prof. PhDr. Emanuel Pecka, CSc.

Klíčová slova: feminismus, gender, rodina, manželství, singles, muž, žena, dítě, sezdanost, individualizace, vztah, láska, soužití.

Práce se zabývá stavem současné české populace z pohledu genderové problematiky. Přibližuje základní pojem feminismu v jeho různých podobách, postavení žen na pracovním trhu, přístup mladých lidí k manželství a rodině vůbec, popisuje rozpad nukleární rodiny a jeho důsledky.

V demografickém chování jednotlivců došlo v posledních desetiletích k výrazným změnám. Sňatečnost znatelně poklesla, zvyšuje se věk při vstupu do manželství a založení rodiny, rozvodovost je stále vyšší. Nesezdaná soužití se stala běžnou součástí životních drah lidí, stoupá počet dětí narozených mimo manželství. Lidé žijící v nesezdaných soužitích zastávají méně tradiční postoje k rodině, jsou tolerantnější k rozvodu a přikládají větší význam osobní nezávislosti.

Abstract

IHNATOLIOVÁ, M. *The Relationship Between a Man and Woman and Current Feminism : Bachelor thesis*. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, o. p. s., 2009. 60 p. Supervisor : prof. PhDr. Emanuel Pecka, CSc.

Key words: feminism, gender, family, marriage, singles, man, woman, child, wedlock, individualism, relationship, love, living together.

The thesis deal with the state of the present Czech population from the view of the gender problems. It brings the basic concept of feminism in its different forms, women position on the labour market, young people approach to the marriage and family at all, it describes the disintegration of the nuclear family and its consequences.

There have been considerable changes in the demographic behaviour of individuals for the past decades. The number of marriages has dropped noticeably, and the age of people who get married and set up home has gone up. Unfortunately, the number of divorces is still increasing. Today not being married is very usual and has become a common part of people's journey through life. The number of children born out of wedlock has increased as well. People living together but not being married take less traditional stands to the family they are more tolerant of divorces and set great store by their personal independence.